

ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΕΥΣΚΙΟΦΥΛΛΟΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΜΗΝΑ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ

* * *

PLATANOS EFSKIOFYLLOS

IN HONOUR TO PROFESSOR
MINAS AL. ALEXIADIS

DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE
SCHOOL OF CLASSICS AND HUMANITIES
DEPARTMENT OF HISTORY AND ETHNOLOGY
LABORATORY OF FOLKLORE AND SOCIAL ANTHROPOLOGY

3 – Studies in Folklore and Social Anthropology – 3

PLATANOS EFSKIOFYLLOS

**IN HONOUR OF PROFESSOR
MINAS AL. ALEXIADIS**

M. G. VARVOUNIS & M. G. SERGIS
(editors)

PUBLISHING HOUSE K. & M. ANT. STAMOULIS
THESSALONIKI

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
3 – Μελέτες Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας – 3

ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΕΥΣΚΙΟΦΥΛΛΟΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΜΗΝΑ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ & Μ. Γ. ΣΕΡΓΗΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ & Μ. Γ. ΣΕΡΓΗΣ
(Επιμέλεια)
ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΕΥΣΚΙΟΦΥΛΛΟΣ
Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
Π. Π. Γερμανού – Ιω. Μιχαήλ 2
546 22 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Τηλ. 2310-264.748
2310-900.777
69.46.461.460
email: anstamoulis@hotmail.com
www.stamoulisant.gr

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

ISBN 978-618-5306-27-4

Όλα τα δικαιώματα μετάφρασης, αναπαραγωγής και προσαρμογής κατοχυρωμένα
για όλες τις χώρες του κόσμου.

Copyright © by ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, 2018.

All rights reserved

Ο Καθηγητής ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η σύνταξη και δημοσίευση τιμητικών τόμων, με μελέτες μαθητών, συναδέλφων και φίλων του τιμωμένου, για ευδοκίμως υπηρετήσαντες την επιστήμη καθηγητές αποτελεί παλαιά ακαδημαϊκή παράδοση. Ακολουθώντας την παράδοση αυτή, ξεκινήσαμε την προσπάθεια της σύνταξης και έκδοσης τιμητικού τόμου για τον Ομότιμο Καθηγητή Λαογραφίας κ. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, ήδη από τις αρχές του 2016. Στο πρώτο κάλεσμά μας, η ανταπόκριση υπήρξε ενθουσιώδης, γεγονός που αντικατοπτρίζει την απήχηση του τιμωμένου καθηγητή στον λαογραφικό και στον επιστημονικό ευρύτερα χώρο, εντός και εκτός Ελλάδος. Είναι απολύτως χαρακτηριστικό ότι αρκετοί ήταν εκείνοι που, πληροφορούμενοι την έκδοση του τόμου, έσπευσαν να επικοινωνήσουν μαζί μας, ζητώντας να πάρουν μέρος με μελέτη τους. Είναι ασφαλώς αυτό αποτέλεσμα όχι μόνο της επιστημοσύνης, αλλά και της έμφυτης ευγένειας του τιμωμένου, ο οποίος, πάντοτε προσηνής και φιλικός, δεν αρνήθηκε σε καμία περίπτωση τη βοήθεια που θα μπορούσε να προσφέρει, στα πολλά και παραγωγικά χρόνια της σταδιοδρομίας του.

Τα σχετικά με τη ζωή και το έργο του παρατίθενται βεβαίως στη συνέχεια, αξίζει όμως να σημειώσουμε εδώ ότι ο Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης είναι για όλους όσοι έχουν το προνόμιο να τον γνωρίζουν πρόσωπο αγαπητό και σεβαστό, και αυτό απεικονίζεται στις σελίδες του μετά χείρας τόμου.

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους συνεργάτες του τόμου αυτού, και ιδιαιτέρως την κ. Νάντια Μαχά-Μπιζούμη, Δρα Λ., η οποία ανέλαβε το βάρος της γραμματειακής υποστήριξης, και, όπως πάντα, το έφερε εις πέρας με τρόπο άψογο. Ευχαριστούμε επίσης τον εκδοτικό οίκο Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη της Θεσσαλονίκης, για τη συνεργασία μας και το άψογο, ως συνήθως, εκδοτικό αποτέλεσμα, αλλά και τους χορηγούς μας ανωνύμους και επωνύμους, καθώς χωρίς την έμπρακτη βοήθειά τους δεν θα μπορούσαμε να ολοκληρώσουμε το έργο μας.

Ευχόμαστε στον τιμώμενο Ομότιμο Καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη έτη πολλά, ευφρόσυνα, αίσια, υγιεινά, παραγωγικά και δημιουργικά, ώστε να συνεχίζει επί μακρόν την ερευνητική, συγγραφική και διδακτική δραστηριότητά του, πλουτίζοντας την ελληνική λαογραφική βιβλιογραφία, καταρτίζοντας νέους ερευνητές της λαογραφίας και παραδειγματίζοντας όλους μας με την καθημερινή κοινωνική και επιστημονική πράξη και πρακτική του.

Τέλος, καθιστούμε σαφές ότι στις μελέτες που περιλαμβάνονται στον τόμο αυτό ακολουθήθηκε το σύστημα βιβλιογραφικών παραπομπών και το ορθογραφικό σύστημα που επέλεξε ο κάθε συγγραφέας.

Μ. Γ. Β. & Μ. Γ. Σ.

INTRODUCTORY NOTE

The redaction and publication of honorary volumes for professors who have well served their discipline constitutes an old tradition in academia. Abiding by this tradition, we initiated the redaction and publication of an honorary volume for the professor emeritus of Folklore Dr Minas Al. Alexiades in early 2016. Our first call was welcomed with great enthusiasm by his students, colleagues and friends, a fact that reflects the honoured professor's appeal to the folklore and wider scientific world within and without the greek borders. It is quite characteristic that a good number of interested to participate people contacted us as soon as they were informed about this endeavor. This fact surely derives not only from the professor's high scientific standards but also from the innate nobility that characterizes the honoured professor, who has always been amiable and friendly and has never refused to offer his help during his long, creative career.

His biographical and work information are provided in this volume but at this point it is worth mentioning that Minas Al. Alexiades is a well-respected and beloved person to all those who had the privilege to meet him and this is reflected in the pages of this volume.

We cordially thank all the participants of this volume and Dr Maha – Mbizoumi Nantia in particular, who has successfully undertaken the secretarial load of this work. Special thanks go to the Publishing House K. & M. Ant. Stamouli in Thessaloniki for the cooperation and the brilliant final product and the anonymous and eponymous sponsors who allowed the completion of this volume.

We would like to wish to the honoured emeritus professor Minas Al. Alexiades to enjoy a long, happy, healthy, productive and creative life hereon keeping on his research, writing and teaching activities enriching the greek folklore literature, educating new researchers and being a model for us all with his everyday social and scientific praxis.

M. G. Varvounis & M. G. Sergis

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
INTRODUCTORY NOTE	8
ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ, ΜΗΝΑΣ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	13
- ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΜΗΝΑ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ (1962-2017)	21
- ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ	53
ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ-ΡΕΤΣΙΛΑ, Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ	57
EUSEBI AYENSA, ΕΝΑ ΔΗΜΩΔΕΣ ΚΑΤΑΛΛΑΝΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	67
ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ, ΕΤΕΡΟΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΣΑΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	85
ΣΤΕΛΛΑ ΒΑΤΟΥΓΙΟΥ, Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΩΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	97
GORDANA BLAGOJEVIC, ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟ-ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΕΡΒΙΑ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΟΥ ΣΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	119
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΟΖΙΚΑΣ, Ο ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ	125
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ, ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	137
ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΗΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΣΤΟΜΑ ΚΑΡΠΑΘΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ	157
MARIA GASOUKA, ALBANIAN FEMALE MEMORIES IN THE REGION OF ATTICA: UNDERSTANDING THE RELATIONSHIPS AND DIFFERENCES BETWEEN GENDERS THROUGH THE DRESSING OF THE ARVANITIC SOCIETY	181
ΑΝΝΑ-ΙΩΑΝΝΑ ΓΟΥΗΛ-ΜΠΑΔΙΕΡΙΤΑΚΗ, Η ΠΙΘΑΝΗ ΤΑΥΤΙΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΕ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑ ΠΟΙΗΤΗ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ	197
ΡΕΝΑΤΑ ΔΑΛΙΑΝΟΥΔΗ, ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ ΩΣ ΤΟΠΟΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ 'ΕΘΝΙΚΩΝ' ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ. ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟ ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟ ΦΙΔΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΟΡΟΔΡΑΜΑΤΟΣ ΣΕ ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΑΝΟΥ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ	209

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ, ΚΡΙΣΗ, ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	231
ΝΑΘΑΝΑΗΛ-ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΙΑΚΟΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ	247
TUDOR DINU, Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΟΤΩΝ (ΜΠΟΖΑ, ΣΑΛΕΠΙ, ΣΕΡΜΠΕΤΙ, ΡΑΚΗ) ΣΤΟ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ ΤΩΝ ΦΑΝΑΡΙΩΤΩΝ (1716-1821)	255
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΔΟΥΛΑΒΕΡΑΣ, Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΧΗΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΟΙΜΙΑΚΟ ΛΟΓΟ	263
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΛΟΓΟΤΥΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΝ «ΑΡΜΟΥΡΗ» ΤΩΝ ΧΦ. Ρ ΚΑΙ Σ ΚΑΙ ΣΕ ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΟ ΚΑΡΠΑΘΟΥ	287
ΡΕΑ ΚΑΚΑΜΠΟΥΡΑ, ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΟ ΣΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ: ΜΕΤΑΤΟΠΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΤΑ ΑΓΝΑΝΤΑ»	309
GEORGE ΚΑΝΑΡΑΚΙΣ, A CROSS-CULTURAL JOURNEY: GREEK AUSTRALIANS AND INDIGENOUS AUSTRALIANS IN CONTACT	333
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ξ. ΚΑΡΠΟΥΖΗΣ, ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ	355
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΔΩΡΟΣ, ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΜΥΘΟΙ ΖΩΩΝ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΡΚΑ	377
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΚΑΤΣΑΡΗΣ, Η ΑΝΤΙΔΙΚΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΟΥ – ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΟΛΙΤΗ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΟΡΑΤΕΣ ΚΑΙ ΑΔΗΛΕΣ ΟΨΕΙΣ ΜΙΑΣ ΠΟΛΥΜΟΡΦΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ	387
ΚΑΣΣΙΑΝΗ-ΜΑΡΙΑ ΚΟΝΤΑΞΗ, ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΣΤΙΚΗ ΜΑΓΕΙΑ: ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΣΕ CAFÉ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ	399
ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΑΞΗΣ, ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΟΥΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ	413
ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΚΟΥΖΑΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ: Η ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΕΝΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΤΟΥ ΕΝΤΕΧΝΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΛΟΓΟΥ	423
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ, Η «GIOSTRA» ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ: «ΟΠΩΣ ΑΓΩΝΙΣΘΩΣΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΘΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΤΗΣ ΙΠΠΗΛΑΣΙΑΣ ΝΟΜΟΥΣ»	453
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΛΕΟΝΤΣΙΝΗΣ, ΑΔΑΜ ΑΘΟΥΣΑΚΗΣ: ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ, ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	463
STEFAN LINDINGER, «...καὶ Κάρπαθος ἡνεμόεσσα...». EINIGE ANMERKUNGEN ZU DEUTSCHEN ÜBERTRAGUNGEN DES HYMNUS AUF APOLLON	471
ANNA ΛΥΔΑΚΗ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ	485
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΜΑΛΑΦΑΝΤΗΣ, Η ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ	

ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ.....	499
ΝΑΝΤΙΑ ΜΑΧΑ-ΜΠΙΖΟΥΜΗ, ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΒΑΤΑ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟΥ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΕ ΗΓΕΜΟΝΙΚΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ	511
ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Ο ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ ΩΣ ΛΑΟΓΡΑΦΟΣ	533
π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (ΕΝΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΜΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ)	543
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΝΑΣ, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	551
WOLFGANG MIEDER, “TO BE (ALL) GREEK TO SOMEONE”: ORIGIN, HISTORY, AND MEANING OF AN ENGLISH PROVERBIAL EXPRESSION	573
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΜΠΟΥΝΗΣ, ΑΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΘΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	593
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΕΥΑΓΓ. ΠΑΠΑΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ, Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΜΙΑΣ ΑΓΓΛΙ(ΚΑΝΙ)ΚΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΤΑΛΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ. Η ΘΕΣΗ (1941) ΤΟΥ R. M. DAWKINS	605
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Π. ΠΕΡΣΕΛΗΣ, Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	621
ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ GENDER STUDIES. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΑΝΤΡΟΓΥΝΑΙΚΑΣ	629
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΛ. ΡΑΠΤΗΣ, ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΘΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΕ ΝΕΟΤΕΡΕΣ ΛΑΪΚΕΣ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ ΤΟΥ ΚΥΚΛΩΠΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΑ	639
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Α. ΡΗΓΑΤΟΣ, ΔΙΠΛΑ, ΤΡΙΠΛΑ ΚΑΙ ΣΠΑΝΙΑ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ	655
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΣΑΧΙΝΙΔΗΣ, ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΧΟΡΟΣΤΑΣΙ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΜΗΝΑ ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ	669
ΜΑΝΟΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ, ΑΥΤΟΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ (ΑΥΤΟΕΤΗΝΟΓΡΑΦΥ)	675
† ΣΠΥΡΟΣ ΤΟΥΛΙΑΤΟΣ, Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	697
ΑΛΕΚΟΣ Ε. ΦΛΩΡΑΚΗΣ, ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΧΘΡΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΗΝΟ	707
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΛΙΟΥΔΑΚΗ ΚΑΙ Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ	735
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΕΤΗΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΕΙΦΟΡΙΑ: ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΕΣ ΜΥΗΣΗΣ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΣΤΟ ΤΑΡΠΟΝ ΣΠΡΙΝΓΚΣ ΤΗΣ ΦΛΟΡΙΝΤΑ, Η.Π.Α.	749

ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΗΣ

Δρ Λαογραφίας

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣΤΟΜΑ ΚΑΡΠΑΘΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ανάμεσα στα παραμύθια που κατέγραψα στην Κάρπαθο υπάρχουν αρκετά ελευθερόστομα. Συνηθίζουμε να αποκαλούμε αυτές τις αφηγήσεις «αδιάντροπες, αθυρόστομες, άσεμνες και βωμολοχικές»¹, όροι που με το αρνητικό βάρος τους δείχνουν την προκατάληψή μας για το είδος. Η Λαογραφία τελευταία άρχισε να μελετά αυτά τα θέματα². Σημαντική ώθηση, πιστεύω, θα δώσει η πρόσφατη μελέτη και η αποθησαύριση της σχετικής βιβλιογραφίας από τους καθηγητές Μηνά Αλεξιάδη και Μανόλη Βαρβούνη³. Εγώ, στη μελέτη μου αυτή για τα παραμύθια, επιλέγω τον λιγότερο φορτισμένο αρνητικά όρο «ελευθερόστομα»⁴.

Τα ελευθερόστομα τραγούδια και δρώμενα είχαν σημαντική θέση σε καρναβαλικές εκδηλώσεις και διαβατήριες τελετές⁵. Σε άλλους καιρούς το άσεμνο ταυτιζόταν με το

1. Υπάρχει προβληματισμός για «...τα κριτήρια προσδιορισμού του βωμολοχικού και του αισχρού, που διακρίνονται από μεγάλη υποκειμενικότητα, και που καθορίζουν το τι θεωρεί άσεμνο, άρα και κοινωνικά κατακριτέο και εξοβελιστέο, μια κοινωνία παραδοσιακή και μη». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία, Αναλυτική βιβλιογραφία*, Αθήνα 2013: Ινστιτούτο του Βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα, σ. 11.

2. Βλ. Μαίρη Κουκουλέ, *Νεοελληνική αθυροστομία*, Τόμοι Α', Β' και Γ', Αθήνα 1984, 1986 και 1988. Βλ. ακόμη Μ. Βαρβούνης, «Λαϊκή νεοελληνική αθυροστομία: Από τα αποκριάτικα τραγούδια στα μηνύματα των κινητών τηλεφώνων», στον τόμο *Λαογραφία και Ιστορία*, Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, Αθήνα 2003: Ελληνικά Γράμματα, σ. 87.

3. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π.

4. Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα: Ο ελευθερόστομος λόγος στην κρητική παράδοση*, Ηράκλειο Κρήτης 2011: Μύστις. Βλ. ακόμη του ίδιου, «Το ελευθερόστομο κρητικό αίνιγμα. Επαναπροσδιορισμός του "άσεμνου" στο λαϊκό λόγο», *Πρακτικά Συνεδρίου του Κέντρου Κρητικής Λογοτεχνίας και του Δήμου Ιεράπετρας (Ιεράπετρα 7-9 Οκτωβρίου 2011) «Τα αινίγματα - (α)νιώματα. Ο λαϊκός αινιγματικός λόγος στην Κρήτη (μνήμη Μαρίας Λιουδάκη)»*, Ιεράπετρα 2016, σσ. 231-247.

5. Στους αγροτικούς πληθυσμούς «τα αθυρόστομα λόγια και οι ερωτικές μιμητικές πράξεις αντιμετωπίζονταν ως συνοδευτικά στοιχεία ορισμένων διαβατήριων τελετών σε εποχές του χρόνου κρίσιμες για την άνθιση και τη σοδειά». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σ. 15.

ιερό και γονιμικό⁶ και είχε θρησκευτική και εθιμική υπόσταση⁷. Όμως δίπλα στην τελετουργική ελευθεροστομία⁸ υπήρχε και η άτυπη, που λειτουργούσε στον χώρο του καφενείου, μεταξύ ανδρών (ανέκδοτα και άσεμνοι αστεϊσμοί) και στις αποσπερίες για όλη την οικογένεια (αίνιγματα⁹, ανέκδοτα και παραμύθια) και εξακτιωνόταν σε όλο τον χρόνο¹⁰.

Στις αγροτικές κοινωνίες τα παραμύθια δεν απευθύνονταν, μόνο και κύρια, στα παιδιά, αλλά σε όλη την οικογένεια, σε όλες τις ηλικίες. Γι' αυτό συχνά σε αυτά υπάρχουν σκηνές βίας και η θεματολογία τους γίνεται φιλοσοφική και, όχι σπάνια, ερωτική και βωμολοχική. Οι μεγάλοι επέτρεπαν στα παιδιά να ακούνε τέτοιες αφηγήσεις, με τη σκέψη

6. Ο Hans Licht γράφει ότι οι αρχαίοι Έλληνες «όχι μόνο δεν ντρέπονταν για τα γεννητικά τους όργανα, αλλά τα έβλεπαν με ευλαβικό σεβασμό και τους απέδιδαν σχεδόν θρησκευτικές τιμές ως μυστηριώδη όργανα της αναπαραγωγής, ως σύμβολα της ζωοδότειρας και αιώνια γόνιμης φύσης. Έτσι, πρέπει να καταλάβουμε τους όρους αιδοίων και αιδώς, όχι σαν "απόκρυφα μέρη" για τα οποία πρέπει να ντρέπεται κανείς, αλλά σαν αυτά που προκαλούν το αίσθημα της αιδούς, της ευσέβειας και της ευλαβικής λατρείας του ακατανόητου μυστικού της συνεχώς ανανεούμενης αναπαραγωγικής δύναμης της φύσης και της διατήρησης του ανθρώπινου γένους που μέσω αυτής καθίσταται δυνατή. Γι' αυτό λοιπόν ο φαλλός έγινε θρησκευτικό σύμβολο. Η πίστη στον φαλλό στις πιο ποικίλες της μορφές είναι αυθόρμητη λατρεία της ανεξάντλητης γονιμότητας της φύσης και οι ευχαριστίες του ανθρώπου που ζει κοντά στη φύση για την αναπαραγωγή του ανθρώπινου γένους». Βλ. Hans Licht, *Η ερωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα 2008: Κάκτος, σσ. 112-113.

7. «Ουσιαστικά, ο αγρότης που βωμολοχούσε και αναπαρίστανε ερωτικές σκηνές, είχε τη βεβαιότητα ότι καταπιάνεται με πράγματα ιερά και αρχέγονα». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σσ. 70-71. Οι πιστοί «με τις αισχρολογίες αυτές, όπως πίστευαν, εξευμένιζαν τον τιμώμενο θεό». Βλ. Νικόλαος Φρ. Ξυπνητός, *Εισαγωγή στην κωμωδία, Αρχαία, Μέση και Νέα*, Αθήνα 1992², σ. 52. Για την κατανόηση του άσεμνου στην αρχαία θρησκεία και τελεουργία, βλ. Mikhail Bakhtin, *Rabelais and his world*, translated by Helene Iswolsky, Bloomington 1984: Indiana University Press.

8. Σήμερα παρατηρούμε τον «...γονιμικό αποχρωματισμό του αθυρόστομου, που συντελέστηκε στα πλαίσια των αστικών κοινωνιών». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σ. 15. Όμως, «ακόμα και η αθυροστομία της σύγχρονης πόλης, που πάει να καλυφθεί από το κύμα μιας άγονης πορνολογίας, διατηρεί εδώ ή εκεί ατόφια κάποια κοιτάσματα αυτού του αρχετυπικού λόγου». Βλ. Γιάννης Κιουρτσάκης, *Καρναβάλι και Καραγκιόζης. Οι ρίζες και οι μεταμορφώσεις του λαϊκού γέλιου*, Αθήνα 1995²: Κέδρος, σ. 95.

9. «Το Καρπαθιακό αίνιγμα ξεχωρίζει για τις φραστικές επινοήσεις του, τα σεξουαλικά υπονοούμενα και τη χιουμοριστική διάθεση». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Συμβολή στην έρευνα του καρπαθιακού αίνιματος», στο βιβλίο του, *Καρπαθιακή Λαογραφία. Όψεις του λαϊκού πολιτισμού*, Αθήνα 2001: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Καρπάθου, Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, αρ. 2, σσ. 291-346. Βλ. ακόμη Ανδρέας Λενακάκης, «Το ελευθερόστομο κρητικό αίνιγμα», ό.π., σσ. 231-247.

10. Έξω απ' τις συγκεκριμένες εθιμικές περιστάσεις και στιγμές, «οι ανάλογες αναφορές συχνά θεωρούνταν ως ηθικές και κοινωνικές παρεκτροπές, αντιμετωπιζόνταν με επιφύλαξη ή επίκριση, και πάντως δεν ήταν κοινωνικά ανεκτές». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σ. 15. Ο Λενακάκης γράφει ότι στην Κρήτη «ο ελευθερόστομος λόγος υπάρχει και λειτουργεί έξω από συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια και ότι δεν συνδέεται με αποκριάτικα δρώμενα». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σ. 254.

ότι αποτελούσαν μια όψη της ζωής την οποία έπρεπε να γνωρίσουν. Ο Βασίλειος Δαλκαβούκης γράφει για τη μυητική σημασία του άσεμνου: «ο ρόλος του δεν περιοριζόταν μόνο στη μύηση των νέων στη διαδικασία της αναπαραγωγής· ταυτόχρονα “ορμήνευε” τους μαθητές του για τους ενδεχόμενους κινδύνους – π.χ. τη σύφιλη – που θα μπορούσαν να συναντήσουν στην προσπάθειά τους για εκτόνωση της ενστικτώδους παρόρμησης»¹¹. Εξάλλου, η ερωτική Λαογραφία «παρέχει μία βαλβίδα ασφαλείας για την ανακούφιση από τις σεξουαλικές εντάσεις και απογοητεύσεις της κοινωνίας»¹².

Όταν τα λαϊκά στρώματα μορφώθηκαν, οι ενήλικες απαρνήθηκαν το παραμύθι. Τα παιδιά όμως συνέχιζαν να το ακούνε με προσοχή. Σταδιακά το είδος αποπαιδώθηκε¹³. Απαλείφθηκαν από αυτό οι βίαιες σκηνές, περιορίστηκε η έκτασή του, οι ήρωες έγιναν μικροσκοπικοί ή παιδιά, τα φιλοσοφικά και τα ελευθερόστομα παραμύθια εξοβελίστηκαν απ' το ρεπερτόριο των αφηγητών. Πολλά καρπαθιακά παραμύθια (κατέγραψα περισσότερα από 600) δεν είναι αποπαιδωμένα¹⁴. Τα Δωδεκάνησα εντάχθηκαν στον εθνικό κορμό αργά. Η γεωγραφική απομόνωση του νησιού και η καθυστερημένη έλευση του εγγραμματισμού, επηρέασαν την αφήγηση. Στην αφηγηματική κοινότητα του παραμυθιού ανήκαν άνθρωποι όλων των ηλικιών και το παραμύθι μεταδιδόταν αδιασκεύαστο. Οι αποπαιδωτικές διαδικασίες άργησαν να έρθουν στο νησί. Αυτό αποτελεί δυστύχημα για το παιδικό κοινό, που αναγκάζεται να αναζητήσει μεταφράσεις ξένων «κατάλληλων» παραμυθιών, αλλά ευτύχημα για τη λαογραφική επιστήμη, αφού μπορεί και αποθησαυρίζει ακόμα αυθεντικές παραμυθιακές αφηγήσεις¹⁵.

Τα σεξουαλικά θέματα πάντα απασχολούν τον άνθρωπο. Δε μας εκπλήσσει λοιπόν η δημιουργία σχετικών αφηγήσεων. Σε αυτές τα ερωτικά στοιχεία δίνονται με ευθείες αναφορές ή με υπονοούμενα. Η Ethelyn Orso, μελετώντας τα άσεμνα ανέκδοτα, απο-

11. Βλ. Βασίλειος Κ. Δαλκαβούκης, «Προσεγγίσεις στη λειτουργία του χιούμορ στην παραδοσιακή κοινωνία. Το παράδειγμα της κοινότητας Μονοδενδρίου στο Ζαγόρι», *Εθνολογία*, 9 (2001), σ. 297. «Όπως το άσεμνοφανές αίνιγμα, έτσι και η ελευθερόστομη παραμυθιακή αφήγηση αποτέλεσε έμμεσο μέσο ερωτικής μύησης και ενημέρωσης της νεώτερης γενιάς». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σ. 266.

12. Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor. A Collection of Jokes and Ribald Tales*, Bloomington & London 1979: Indiana University Press, σσ. 227-228.

13. Τον όρο «αποπαιδωση» εισήγαγε ο Κυριακίδης. Βλ. Στυλπ. Π. Κυριακίδης, *Ελληνική Λαογραφία*, Μέρος Α', *Μνημεία του λόγου*, εν Αθήναις 1965²: Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου, αρ. 8, σ. 279.

14. Σε αυτές τις διαδικασίες αναφέρθηκα σε παλιότερη μελέτη μου. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «Το ελληνικό λαϊκό παραμύθι και οι σύγχρονες μεταμορφώσεις του», *Πρακτικά 1^{ου} Διεθνούς Εκπαιδευτικού Συνεδρίου «Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση» (Βόλος, 29 Σεπτεμβρίου έως 1 Οκτωβρίου 2006)*, σσ. 57-62.

15. «Η έρευνά τους είναι αναγκαία, αφού αποτελούν τμήματα αναπόσπαστα του παραδοσιακού μας πολιτισμού, και μας φανερώνουν πολλά πράγματα, αναγκαία για την κατανόηση της παραδοσιακής – και όχι μόνο – κοινωνίας». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σ. 25.

καλεί τα πρώτα «*Very Sókin*»¹⁶, ενώ τα δεύτερα «*Light Sókin Jokes*»¹⁷. Θα δανειστώ για τα παραμύθια την ίδια διαίρεση.

Στις ελευθερόστομες αφηγήσεις ανήκουν και οι πρωκτολογικές και σκατολογικές (κοπρολογικές). Με αυτές ασχολήθηκα σε παλιότερη μελέτη μου¹⁸ και διαπίστωσα ότι «*χειρίζονται λαϊκά σύμβολα και αποτελούν απομεινάρια ενός παρελθόντος στο οποίο το άσεμνο δεν είχε την αρνητική σημασία που απέκτησε σήμερα, που αυτή η λαϊκή φιλοσοφία βρίσκεται σε παρακμή*»¹⁹. Εκείνη και η παρούσα μελέτη αξίζει να διαβαστούν παράλληλα.

Τα ελευθερόστομα παραμύθια παρουσιάζουν δυσκολίες στην καταγραφή τους. Οι παραμυθάδες αποκρύπτουν από τον καταγραφέα αφηγήσεις στις οποίες υπάρχουν ευθείες αναφορές στην ερωτική πράξη ή σε απόκρυφα σημεία του γυναικείου ή αντρικού σώματος, που τους εκθέτουν²⁰. Έτσι σημαντικό αφηγηματικό υλικό χάνεται αθησαύριστο. Τον Αύγουστο του 1998 ο Δημήτριος Κοντός (Μενετές) μου αφηγήθηκε το άσεμνο παραμύθι «*Το χωράφι με τις κουκιές*», το οποίο άκουγε απ' τη μητέρα του, Καλλιόπη. Δεν επέτρεψε τη μαγνητοφώνηση. Επισκέφθηκα την κυρία Κοντού και της ζήτησα να μου το αφηγηθεί εκείνη. Αρνήθηκε, λέγοντας πως περιέχει αισχρολόγια. Επέμεινα. Κατέγραψα το παραμύθι δύο χρόνια αργότερα, τον Φεβρουάριο του 2000. Ακόμη και τότε η αφηγήτρια απάλυνε τις τολμηρές λέξεις του, αντικαθιστώντας τις με αντωνυμίες («*παυτή*» και «*παυτό*» για το αντρικό και γυναικείο γεννητικό όργανο). Την ώρα της αφήγησης ξανασκεφτόταν την απόφασή της («*Τι να λέω τώρα; Να συνεχίζω;*»). Και η Φωτεινή Ταλαράντα (Σπόα) δυσκολευόταν να εκφέρει την επίμαχη λέξη «*στρα(β)ομούνα*» («*τώρα δε(ν) παραφέρω την άληη λέξη!*») και ένωσε την ανάγκη να απολογηθεί στον καταγραφέα («*Αδιάντροπον είναι! Συγγνώμη, Βασίλη!*»). Ασφαλώς και άλλοι αφηγητές απέκρουσαν²¹ σχετικά παραμύθια που γνώριζαν.

16. Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σσ. 131-202.

17. Βλ. Ethelyn Orso G., *Modern Greek Humor*, ό.π., σσ. 203-224.

18. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «The Fight between Bodily and Social “Lower” against Bodily and Social “Upper” in Karpathian Folktales [Η πάλη του σωματικού και κοινωνικού “κάτω” με το σωματικό και κοινωνικό “πάνω” σε καρπαθιακές αφηγήσεις]», *Proceedings of the 15th Congress of the International Society for Folk Narrative Research (ISFNR) (June 21-27, 2009 Athens)*, volume I, Athens 2014: Publications of the Hellenic Folklore Research Centre – 31, σσ. 301-315.

19. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «The Fight between Bodily and Social “Lower”...», ό.π., σ. 307. Ο Γ. Κιουρτσάκης γράφει: «*Η κοπρολογία δεν είναι μόνο υποτιμητική, περιφρονητική και χλευαστική· έχει επίσης, βεβαιώνει ο Μπαχτίν, και μια καταφατική σημασία, αχώριστη από την αρνητική, που αντλείται ακριβώς από τη σχέση της με το σωματικό “κάτω” –αυτήν την πηγή κάθε ζωής και κάθε ανανέωσης*». Βλ. Γιάννης Κιουρτσάκης, *Καρναβάλι και Καραγκιόζης*, ό.π., σσ. 101-102.

20. Η Μαρίνα Καρανικόλα (Όλυμπος) μου είπε: «*Αμα μια γυναίκα ήλε(γ)ε τέκoiα [άσεμνα], τη θεωρούσαν παλιόπραμα*».

21. Ο George Bataille εύστοχα επισημαίνει ότι «*ο κόσμος της σεξουαλικότητας δεν είναι κόσμος του λόγου αλλά είναι ένας κόσμος της σιωπής*». Ο σπουδαίος βυζαντινολόγος Φαίδων Κουκουλές ονόμασε αυτές τις αφηγήσεις «*“Τα ου φωνητά των Βυζαντινών”*, τονίζοντας την έννοια της μυστικότητας, της απόκρυψης και της υπαινικτικής χρήσης, που συνεπάγεται η άμεση κοινωνική απόρριψη και κατακραυγή μπροστά στην ελευθερόστομη ερωτική έκφραση». Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ.

Όμως φαίνεται ότι το αθυρόστομο στοιχείο αποτελεί το αλατοπίπερο που νοστιμίζει τις αφηγήσεις, γι' αυτό πολλοί αφηγητές μπαίνουν στον πειρασμό να το μεταχειριστούν. Η Αδαμαντία Μανιού (Πηγάδια), στον λόγο του συζύγου της ότι τα παραμύθια του είναι άσεμνα, παρατήρησε: «*Αν δεν έχει το παραμύθι σόκιν μέσα, δεν κάνει (= αξίζει) τίποτε*». Φαίνεται λοιπόν ότι η αθυροστομία λειτουργεί και ως «μηχανισμός πρόκλησης του αστειού»²².

Αν αστειεύομενοι λέμε τις μεγαλύτερες αλήθειες, μήπως οι ελευθερόστομες αφηγήσεις αποτελούν μια ειλικρινή εξομολόγηση για τους κρυφούς πόθους μας, τους οποίους η Γλώσσα της σοβαρότητας δυσκολεύεται να εκφράσει; Αν συμβαίνει αυτό, η μελέτη τους μπορεί να φωτίσει καλύτερα τον τρόπο που σκεφτόμαστε και λειτουργούμε στον ερωτικό τομέα.

Στη μελέτη μου εξετάζω τις εκδηλώσεις της ελευθεροστομίας στα καρπαθιακά παραμύθια: Α) Ελευθερόστομες παραμυθιακές εισαγωγές και μικρά (εισαγωγικά) παραμύθια, Β) Παιρσιφρήσεις του ελευθερόστομου λόγου (ονόματα, φράσεις και επεισόδια) σε «κανονικά» παραμύθια και Γ) Κυρίως ελευθερόστομα παραμύθια (Γ1. «*Light Sokin*» και Γ2. «*Very Sokin*» παραμύθια).

Α) Ελευθερόστομες παραμυθιακές εισαγωγές και μικρά (εισαγωγικά) παραμύθια:

Οι Καρπάθιοι παραμυθάδες χρησιμοποιούν πεζές ή έμμετρες εισαγωγές και μικρά (εύθυμα ή τολμηρά) παραμύθια²³ για να ζεστάνουν την ατμόσφαιρα, για να ακολουθήσει η αφήγηση: «*Ένας γέρος τσαι μια γρα / εξεματίζασι κουτσά (= κουκιά) / τσ' επετάχτη το κουτσι / τσαι πή(γ)ε μες στις γρας το κουτί!*» (Καλλιόπη Κωνσταντινίδη, Πηλές). Το κατέγραψα και σε πεζό λόγο: «*Εγιάην (= πήγε) ο (γ)έρος και ήσπειρε τα κουκιά και τα αλώνειψε και τα 'φερε της γριάς. Πάει η γριά να βγάλει τη μύτη του κουκιού και εσάρταρε (= πετάχτηκε) και εγιάη (= πήγε) εκει(δ)ά²⁴ που εγιάη*» (Μαγκαφούλα Διακογεωργίου, Όλυμπος). Στην Κρήτη το στιχουργημα είναι πιο ανεπτυγμένο και αθυρόστομο: «*Μια φορά 'τονε μια γριά / κι εκατούρειε στην κοπρά / και πεθιέται 'να γ-κουκί / και τση δίνει στο κουτί. / Βάνει ξύδι, βάνει λάδι, / δεν εμπόρειε να το βγάλει. / Βάνει ο γέρος τη μαντάλα / και πεθιέται σαν τη μπάλα*». Επίσης «*Μια φορά 'τονε μια γρα / κι εξεμάτιζε κουκιά / και πετάται ένα-ν-κουκί / στο παντέρμο τζη πουλί. / Βάνει ξύδι, βάνει λάδι, / δεν εμπόρειε να το βγάλει. / Βάνει ο γέρος τη διχάλα / και πετιέται στην κουτάλα*»²⁵. Ο Ανδρέας Λενακάκης εξάγει και το δίδαγμα: «*το κυρίαρχο μέσο για τη θεραπεία του αιδοίου είναι το πέος*»²⁶. Μια άλλη έμμετρη

Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σσ. 22 & 14.

22. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης – Μ. Γ. Βαρβούνης, *Άσεμνη Ελληνική Λαογραφία*, ό.π., σ. 17.

23. Ένα από αυτά είναι το «*Τσουκαλάκι*» (ΑΤ 591 «*The Thieving Pot*»). Το κλέφτικο Τσουκαλάκι φέρνει στους φτωχούς γονείς φαγητά και χρυσαφικά και, στο τέλος, τα «κακκά» της νύφης. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «*Το Τσουκαλάκι*»: Ένα λαϊκό παραμύθι της Καρπάθου, πρόλογος Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, Αθήνα 2003: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Καρπάθου, Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, αρ. 3.

24. Η αφηγήτρια αποφεύγει να εκφέρει την άσεμνη λέξη και την αντικαθιστά με το τοπικό επίρρημα «*εκει(δ)ά*».

25. Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 73-74 (αρ. 8, «*Μια φορά 'τονε μια γριά*»).

26. Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σ. 73.

εισαγωγή μου είτε η Σεβαστή Γεργατσούλη (Απέρι): «Μια φορά τσ' ένα καιρό / πή(γ)ε ο γάτης στο(ν) χορό, / τσαι δε χόρευε καλά / τσαι του κόψα' την ουρά. / Τσαι τον πήρανε στο(ν) Βόλο / τσαι του κόψανε το(ν) κώλο»²⁷.

Κατέγραψα σε 8 παραλλαγές ένα εισαγωγικό παραμύθι (AT *2022 (κλιμακωτό) + ATU 2200 «Catch Tales») ²⁸. Άνθρωποι και ζώα κολούν διαδοχικά σε μια πόρτα αλειμμένη με μέλι²⁹. Ο γέρος «αμολάει μια δυνατή πορδή» και ξεκολλούν³⁰. Σε μια παραλλαγή η παραμυθού αρνείται να αφηγηθεί, αν ο ακροατής δεν μπει εγγυητής. Πολλά ζώα κολούν σε ένα τυροπούλλι (= τυράκι) αλειμμένο με πίσσα και αρχίζουν να «κλάνουν». Ο παραμυθός εξαπατά τον ακροατή-εγγυητή: «όλες οι πορδές στου εγγυητή τα χείλη!»³¹. Στην Κάσο οι ακροατές δηλώνουν την επιθυμία τους να είναι νικητές και ο παραμυθός λέει: «ούλες οι πορδές στου νιτσητή τα χείλη»³².

Ένα καρπαθιακό παραμύθι³³ (ATU 122F «Wait till I am Fat Enough») μοιάζει να παρωδεί το θέμα με τα ευγνώμονα ζώα (ATU 554 «The Grateful Animals»). Ένας ψαράς πιάνει διαδοχικά τρία ψαράκια (τον Νου, τη Γνώση και το Σουβλί). Τα ψαράκια υπόσχονται ότι, αν τα ελευθερώσει, θα του παραδοθούν όταν μεγαλώσουν. Λίγο

27. «Μια φορά και 'ναν γ-καιρό / πήε ο κάτης στο χορό, / και 'εν εχόρευε καλά / και του κόψανε την ορά. / Και του βάλανε καπέλο, / κι είπενε πως 'εν το θέλω. / Και του δώκανε γλυκό / κι είπενε ευχαριστώ. / Και τον πέσανε στο Βόλο / και του κόψανε τον κώλο». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αζεμούριστα*, ό.π., σ. 136 («Παιδικά τραγουδάκια», αρ. 1).

28. Σχετικός είναι και ο τύπος ATU 2205 («Come Here, Lean!»).

29. Σχετικές παραλλαγές: Βλ. Γιώργος Βενετούλιας, *Παραμύθια της Κύθνου*, Πρόλογος Μ. Γ. Μερakλής, Αθήνα 1995: Σύνδεσμος Δρυσπιδέων Κύθνου, σ. 235 (αρ. 41 «Ούλοι κολλήσανε»). Βλ. Νικήτας Πολεμικός – Αναστάσιος Κοντάκος (επιστ. υπεύθ.), *Λαϊκά παραμύθια και παραμυθάδες της Δωδεκανήσου*, τόμος Α', Πρόλογος Κωνσταντίνος Μηνάς, Εισαγωγή-σχόλια Μαριάνθη Καπλάνογλου, Ρόδος 1999: Πανεπιστήμιο Αιγαίου – Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Προσχολικής Αγωγής Ρόδου, σσ. 181-182 (όπου 3 παραλλαγές). Βλ. Γεώργιος Εμμ. Πάγκαλος, *Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης*, Τόμος έβδομος. *Τα Λαογραφικά*, Αθήνα 1983: Κέντρον Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών, σσ. 443-444 (αρ. 33 «Παραμύθι για την τσιγκουνιά μιας κοπελλιάς»). Βλ. Μ. Γ. Μερakλής– Μ. Γ. Βαρβούνης, *Τα παραμύθια της Σάμου. Κείμενα και σχόλια*, Αθήνα 2002: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου» – Βιβλιοθήκη Επιστημονικών Εκδόσεων, σ. 692 (αρ. 224). Βλ. Αργυρώ Χατζηδημητρίου – Κατσίλη, *Παραδοσιακά παιχνίδια, παραμύθια και χοροί της Κω*, Αθήνα 2007, σσ. 159-160 («Ο παλιός, η παλιά και το καλυβάκι»). Βλ. Κυριάκος Δ. Κάσσης, *125 παλιά παραμύθια από τη Μάνη από 25 γνήσιους λαϊκούς παραμυθάδες σε αυθεντική λαϊκή αφήγηση*, Τόμος Α', Αθήνα 1983, σσ. 304-305 (αρ. 96, «Το κούτσουλο παιδί»).

30. Σε μυκονιάτικη παραλλαγή τη λύση δίνει ο γάιδαρος: «γυρνά τον κώλο του, αμολά έναν πόρδο και ξεκολλήσανε ούλοι». Βλ. Ευαγγελία Βερώνη-Καμμή, *Παλιά, μυκονιάτικα παραμύθια*, Μύκονος 1992, σσ. 85-86 (αρ 15 «Πάει ο γέρος, κολλά κι ο γέρος»).

31. Βλ. την αφήγηση αρ. 1, «Το τυροπούλλι» στο «Επίμετρο Κειμένων».

32. Βλ. Αντώνης Μηνά Σοφός, *Τα Λαογραφικά της Κάσου*, Τόμος Γ', *Παραμύθια*, Αθήνα 1987, σ. 192 (αρ. 53 «Πάει η γρα κολλά»).

33. Κατέγραψα 6 καρπαθιακές παραλλαγές, ενώ μία ακόμη διέσωσε ο Μ. Γ. Μιχαηλίδης Νουάρος. Βλ. Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου*, Τόμος Α', Αθήνα 1932, σσ. 270-271 (αρ. 2, «Ο ψαράς»).

καιρό μετά ο ψαράς επιστρέφει στη θάλασσα και τα καλεί («*Νου!*», «*Γνώση!*»). Αυτά τον κοροϊδεύουν («*Αν είχες νου (ή γνώση), δε μ' ήφηνες!*»). Φωνάζει το τελευταίο ψάρι: «*Σουβλί*». Εκείνο αποκρίνεται: «*Μες στο(ν) κώλο σου να μπει και να μη σου ξαναβγεί!*»³⁴. *Ο ακροατής αιφνιδιάζεται από την απρόσμενη αθυροστομία*³⁵. *Σε αποπαιδωμένες διασκευές η επίμαχη φράση υποβαθμίζεται («στη μύτη σου να μπει»)*³⁶.

Β) Παρεισφρήσεις του ελευθερόστομου λόγου σε «κανονικά» παραμύθια (ονόματα, φράσεις ή επεισόδια³⁷):

Αθυρόστομα ονόματα ηρώων: η Σταχτοπούτα³⁸ (ATU 510A («*Cinderella*»)), ο Κώλος³⁹ (ATU 675 «*The Lazy Boy*»), ο Πισωκωλάκης ή Μισοκωλάκης (327 «*The Children*

34. Βλ. την αφήγηση αρ. 2 «*Το ψάρεμα*» στο «*Επίμετρο Κειμένων*».

35. Για παραλλαγές, βλ. Κυριάκος Δ. Κάσσης, *125 παλιά παραμύθια από τη Μάνη*, ό.π., σσ. 263-264 (αρ. 67 «*Το κουράκι, το χιουράκι και τ' αρνάκι*») και 265-266 (αρ. 67, «*Γνώση-γνώση*»). Βλ. Γιάννης Μανιατάς, *Λαογραφικά Μάνης (Μέρος Γ', αυτοτελές). Παραμύθια, μύθοι & θρύλοι της Μάνης*, Αρεόπολη 2005: Αδούλωτη Μάνη (Γ. Π. Δημητρογιάννης), σσ. 158-159 («*Το Κοπανάκι*»). ». Βλ. Αντώνης Μηνιά Σοφός, *Τα Λαογραφικά της Κάσου*, ό.π., σσ. 161-162 (αρ. 39, «*Το σουβλί*»). Βλ. Κώστας Καφαντάρης, *Ελληνικά λαϊκά παραμύθια*, Τόμος Β' «*Ο Φεγγαράς*», Εισαγωγή Μ. Γ. Μερακλής, Αθήνα 1988: Οδυσσεύας, σσ. 652-653 (αρ. 256, «*Ο άσκεφος ψαράς*»). Βλ. Νικήτας Πολεμικός – Αναστάσιος Κοντάκος (επιστ. υπεύθ.), *Λαϊκά παραμύθια και παραμυθάδες της Δωδεκανήσου*, ό.π., σσ. 38-39 («*Ο ψαράς*») & 237 (σχόλια). Βλ. Δημήτριος Σ. Λουκάτος, *Νεοελληνικοί Παροιμιόμυθοι*, Αθήνα 1998²: Εστία, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, αρ. 303. Βλ. Ζήσης Σαρίκας (επιμ.), *Αίσωπος, μύθοι, Μετάφραση Αγνή Λιάπα*, Αθήνα 1993: Εξάντας, σσ. 52-53 (αρ. 18, «*αλιεύς και μαινίς*») και 178-179 (αρ. 137, «*Κύων και λύκος*»).

36. Βλ. Γ. Α. Μέγας, *Ελληνικά Παραμύθια*. Τόμος Β', Αθήνα 1978: Ι. Δ. Κολλάρος και Σία Α.Ε., σσ. 33-35 (αρ. 13, «*Το παιδί και το ψαράκι*»).

37. Μια αξιοπρόσεκτη αφήγηση καταγράφει ο Κυριάκος Κάσσης. «*Ο πραγματικός τίτλος του παραμυθιού που για λόγους σεμνότητας συνήθως αποφεύγεται να λέγεται είναι "η Ψωλαρχιδού". Οι σεμνότερες παραλλαγές του φαίνεται να είναι μεταγενέστερες εξωραϊσμένες*». Τρεις άνθρωποι ζητούν από ένα καλό και από ένα κακό κορίτσι και να τους βγάλουν νερό από το πηγάδι και να τους ξεψειρίσουν. Το πρώτο με προθυμία εκτελεί όσα της ζητούν και ανταμείβεται. Η κακή δεν τους βοηθά και την καταριούνται «*Σιχαντερή να γένεις! [...] Απ' όσο άσκημη είσαι, άλλο τόσο να γενείς! [...] Όντα θα μιλάς βρώμα κι υσωδία να θγαίνει! [...] Όντα χτενίζεσαι, βατράχοι να πέφτουσι!*». Όμως ο καταγραφέας ενημερώνει: «*Στην άλλη (παλιότερη;) παραλλαγή και πιο σόκιν λέει αντ' αυτού: "Όντα μιλάς ψωλές κι αρχιΐδια να θγαίνουσι" και φαίνεται να εννοεί ότι η κοπέλα έλεγε εξαιρετικά βρώμικες κουβέντες. Απ' αυτό άλλωστε είναι και ο πιο παλιός τίτλος του παραμυθιού*». Όταν η κακή κοπέλα παίρνει με δόλο τη θέση της καλής για να παντρευτεί το βασιλόπουλο, «*όπως επάινε καθάλα στ' άλογο, άκουε τα πουλάκια και κελαϊδούνα: Η καλή - καλή στο σπίτι / κι η Ψω...δού στο ψίκι*». Ο καταγραφέας σημειώνει ότι αυτό το επεισόδιο «*αναφερόταν από τους παραμυθάδες μόνο αν δεν υπήρχαν κορίτσια εις την ομήγυρη*». Βλ. Κυριάκος Δ. Κάσσης, *125 παλιά παραμύθια από τη Μάνη*, ό.π., σσ. 123-128 (αρ. 23, «*Η Ψ...ρχιδού*»).

38. Σταχτοπούτα= στάχτη + πουτί, γυναικείο αιδούιο στις στάχτες. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «*Ο Σταχτοπιτουράς ή η Σταχτοπούτα; Θηλυκά κύρια ονόματα με αρσενικό άρθρο και κατάληξη αρσενικού γένους στην Καρπαθιακή διάλεκτο*», *Λαογραφία*, 40 (2006), σσ. 457-463.

39. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «*The Fight between Bodily and Social "Lower" ...*», ό.π., σ. 308.

and the Ogre»), η Βουτσέα⁴⁰ (= κόπραννα βοδιού) (ATU 210 «Rooster, Hen, Duck, Pin and Needle on a Journey»). Στην Πελοπόννησο κατέγραψα παραμύθι με την Πορδοφωτούλα (ATU 480D* «Tales of Kind and Unkind Girls»).

Σε πολλά παραμύθια ήρωας και αντήρωας διεξάγουν αγώνα δύναμης, ικανότητας, πονηριάς. Ο ήρωας γελοιοποιεί τον κουτό αντίπαλο και, κάποτε, ατιμάζει τη γυναίκα ή τα κορίτσια του. Στο παραμύθι «Ο Μανόλης τσ' ο δράκος»⁴¹ (Φωτεινή Ταλαράντα, Σπόα) (ATU 327B «The Brothers and the Ogre»), τρία ορφανά βασιλόπουλα ξενιτεύονται. Βρίσκουν έναν πλούσιο κάμπο και τον θερίζουν. Όμως ο ιδιοκτήτης του, ένας δράκος, τα συλλαμβάνει. Στέλνει το μικρότερο παλικάρι, τον Μανόλη, στο σπίτι του με ένα γράμμα. Ο νέος ανοίγει το γράμμα και μαθαίνει ότι ο δράκος ζητά απ' τη δρακόντισσα να σφάξει τον κομιστή της επιστολής. Γράφει άλλο γράμμα⁴² και προστάζει τη γυναίκα να τον περιποιηθεί, να του σφάξει ένα αρνί και να του δώσει την πρωτοκόρη τους «να τη γλεντήσει για δυο τρεις ώρες!». Εκείνη υπακούει⁴³. Ο Μανόλης «γλεντά» διαδοχικά τις τρεις δρακοπούλες. Το παραμύθι συνεχίζεται με άλλα επεισόδια.

Η Μαγκαφούλα Διακογεωργίου (Όλυμπος) μου αφηγήθηκε το παραμύθι «Ο Βασίλης και ο παπάς». Τρία αδέρφια από την Όλυμπο μεταβαίνουν, το ένα μετά το άλλο, στα Σπόα να αγοράσουν κριθάρι. Ένας παπάς στοιχηματίζει να δώσει δωρεάν το προϊόν αν τα παλικάρια καταφέρουν να μην «τσιρλίσουν» (= λερώσουν το στρώμα με διάρροια). Ο παπάς τα ταΐζει «πιλάφι με τον απολάκινο» («ένα κλαρί και σε πιάνει κόψιμο»). Τα δυο αδέρφια χάνουν. Το τελευταίο, ο Βασίλης, τρώει το πιλάφι, αλλά κρύβει τις ακαθαρσίες του στο καλυμμαύκι και στο σταμνί του παπά και σκουπίζεται στην πετσέτα του. Το πρωί ο ιερέας βρίσκει το στρώμα καθαρό, γελιέται, φορτώνει τα γαϊδούρια του Βασίλη με κριθάρι και τον συνοδεύει έξω απ' το χωριό. Ο νέος, διψασμένος για εκδίκηση, ισχυρίζεται ότι ξέχασε το μαντηλάκι του, γυρνά στο σπίτι του παπά και προσπαθεί «να καταπατήσει και τη(ν) κόρη του παπά». Η κόρη αντιστέκεται. «Παπά, του λέει ο Βασίλης, δε μου το βίει (= δίνει)!». Ο παπάς, νομίζοντας ότι δεν του δίνει το μαντηλάκι, την προστάζει: «Βος του το, μωρή!»⁴⁴ (ATU1563B

40. Βλ. Βασίλης Ι. Γεργατσούλης, «The Fight between Bodily and Social "Lower" ...», ό.π., σσ. 310-311.

41. Βλ. την αφήγηση αρ. 3, «Ο Μανόλης τσ' ο δράκος» (απόσπασμα) στο «Επίμετρο Κειμένων».

42. Ο Ι. Θ. Κακριδής παραθέτει περιπτώσεις από την αρχαία γραμματεία και τη Βίβλο, όπου ένας άνθρωπος «μεταφέρει ανυποψίαστος μια επιστολή που εντέλλεται το θάνατό του». Προσθέτει ότι «συχνά το θέμα συμπληρώνεται με την πληροφορία ότι ο κομιστής υποπτεύεται το περιεχόμενο της επιστολής και πριν την παραδώσει, την ανοίγει, τη διαβάξει και φροντίζει να την αντικαταστήσει με άλλη». Βλ. Ι. Θ. Κακριδής, «Λογοποικικά θέματα στην ελληνική μυθολογία», στην *Ελληνική Μυθολογία*. Τόμος 1, *Εισαγωγή στο μύθο*, Γεν. Εποπτεία Ι. Θ. Κακριδής, 1986: Εκδοτική Αθηνών, σ. 91. Βλ. ακόμη Hans Licht, *Η ερωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων*, ό.π., σ. 184 (ιστορία της Σβενέβοιας).

43. Σε μια παραλλαγή, ένας στρατιώτης, που υπηρετεί έναν παπά, στέλνεται στο σπίτι του να φέρει τον ζυγό και τα δυο βόδια του. Αυτός παραποιεί το μήνυμα και ατιμάζει την παπαδιά και την παπαδοπούλα. Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σ. 95 (αρ. 144).

44. K1354: *Seduction by Hearing False Order from Father or Husband*. Υπάλληλος επιτλοποιείου, που θέλει να συνευρεθεί ερωτικά με την κόρη του αφεντικού, παριστάνει ότι πεινάει. Στέλνεται στην

«Give him "That"»⁴⁵. Ο Βασίλης συνευρίσκεται ερωτικά με την παπαδοπούλα⁴⁶. Ο παπάς ετοιμάζεται να τον καταδιώξει. «Πάει να (β)άλει το καλυμμαύκι... γρουπ! Πάει να πιάσει νερό-ν από το(ν) στάμνο... να! Λέει: "Επιτέλους να πιάσω τη(ν) πετσέτα να τριφτώ!". Κι η πετσέτα... όπως είπαμε. Δεν εμπορούσε να πιάσει να κυνηγήσει τον άθθρωπο»⁴⁷.

Γ) Κυρίως ελευθερόστομα παραμύθια

Γ1. «Light Sokin» παραμύθια

Ο αφηγητής μιλάει πλαγίως για τα ερωτικά θέματα. «Η σεξουαλική πράξη και τα σεξουαλικά όργανα συχνά δεν κατονομάζονται αλλά χρησιμοποιούνται συνηθισμένες λέξεις και φράσεις υποκατάστατες, που, ενώ αίρουν την πρόκληση, δημιουργούν, ωστόσο, μια αίσθηση κωμικού»⁴⁸.

Παρουσιάζω ένα παραμύθι (ATU 1360B «*Flight of the Woman and Her Lover from the Stable*») σε 8 καρπαθιακές παραλλαγές (6 κατέγραφα εγώ, 1 ο Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος⁴⁹ και 1 ο Μηνάς Αλεξιάδης⁵⁰). Στις 5 πρωταγωνιστεί η γυναίκα ενός ιερέα, σε 2 η γυναίκα ενός καπετάνιου και σε 1 μια γυναίκα. Οι λαϊκοί άνθρωποι απαιτούν απ' τους ιερείς (και τις παπαδιές) εγκράτεια και αρέσκονται να αφηγούνται ιστορίες με τα

κόρη να του ετοιμάσει αβγά. Ισχυρίζεται ότι ο πατέρας της την διατάζει να του δοθεί ερωτικά. Εκείνη ρωτά: «μπαμπά, ναι;». «Ναι, και γρήγορα!». Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σ. 163 (αρ. 236).

45. Κάποτε η ερώτηση είναι «και τις δυο;» (ATU 1563 «*Both?*»). Βλ. Γιάννης Μανιατέας, *Λαογραφικά Μάνης* (Μέρος Γ', αυτοτελές). *Παραμύθια, μύθοι & θρύλοι της Μάνης*, ό.π., σσ. 159-161 («Και τις δυο και γρήγορα»). Βλ. Αριστοφάνης Χουρδάκης, *Κρητικές ιστορίες. Τα ξεσίπωτα της Κρήτης*, Ηράκλειο 2013, σσ. 182-192 (αρ. 121 «*Ο Βουιδέστης*»). Βλ. Βασίλειος Κ. Δαλκαβούκης, «Προσεγγίσεις στη λειτουργία του χιούμορ στην παραδοσιακή κοινωνία. Το παράδειγμα της κοινότητας Μονοδενδρίου στο Ζαγόρι», *Εθνολογία*, 9 (2001), σσ. 293-294.

46. Με ίδιο τέχνασμα ένας πονηρός υπηρετής διακορεύει τις παπαδοκόρες. Βλ. Λάμπρος Μάλαμας, *Λαοσοφικά Επιδόρπια Ανέκδοτα*, Αθήνα: Ελεύθερο Πνεύμα 1989, σσ. 119-120 (αρ. 153 «*Ο παπάς και τα φίμωτρα*»).

47. Βλ. Κώστας Καφαντάρης, *Ελληνικά λαϊκά παραμύθια*, Τόμος Β', ό.π., σσ. 409-412 (αρ. 191 «*Ο σπανός με τα στοιχήματα*»).

48. Βλ. Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψωμένου, «Διακωμώδηση και διακωμωδούμενοι σε ευτράπελες διηγήσεις από τη Δυτική Μακεδονία», στο Χρυσούλα Χατζητάκη-Καψωμένου (επιμ.), «*Ελληνικός παραδοσιακός πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία*», *Πρακτικά Συνεδρίου στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος* (Θεσσαλονίκη, 6-8 Νοεμβρίου 1998), σσ. 131-132.

49. Βλ. Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου*, Τόμος Α', ό.π., σσ. 342-343 (αρ. 1, «*Ο παπάς κι' η παπαδιά*»).

50. Βλ. Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Καρπαθιακά παραμύθια», *Καρπαθιακά Μελέται*, 1 (1979), Εταιρεία Καρπαθιακών Μελετών, σσ. 208-209 (= του ίδιου, *Καρπαθιακή Λαογραφία. Όψεις του λαϊκού πολιτισμού*, Αθήνα 2001: Πνευματικό Κέντρο Δήμου Καρπάθου, Σειρά Αυτοτελών Εκδόσεων, αρ. 2, σσ. 269-270 (αρ. 10, «*Ο παπάς κι η παπαδιά*»)).

παραστρατήματά τους⁵¹. Και η επιλογή να πρωταγωνιστεί η γυναίκα του καπετάνιου δείχνει λογική, καθώς η πολύμηνη απουσία του ναυτικού αφήνει ελεύθερο πεδίο δράσης στη στερημένη σύζυγο. Στην παραλλαγή της Σοφίας Σταματιάδη (Σπόα), η γυναίκα παριστάνει την αγνή (επιμένει να κόψει τμήμα του φορέματός της στο οποίο ακούμπησε τυχαία ένας άντρας) και ο σύζυγός της καμαρώνει που είναι φρόνιμη («*Σήμεραν επηγαίναμε στη(ν) Παναγία τσαι της επάντηξεν ένας άθθρωπος τσαι μόνο το φουστάνι που της ακούμπησε, ήθελε να το κόψω!*»)⁵². Οι γείτονες ή οι θαμώνες του καφενείου τον πληροφορούν για τις απιστίες της («*είναι η πιο πρόστυχη*»). Ο σύζυγος φεύγει τάχα σε ταξίδι, αλλά κρύβεται. Η γυναίκα καλεί διαδοχικά τους αγαπητικούς της (τον περισσότερά, τον κερά, τον χαλουβατζή και τον χρυσοχό) να κοιμηθούν μαζί της. Εκείνοι δεν μπορούν γιατί οργανώνουν τον γάμο της βασιλοπούλας και της στέλνουν δώρα (περιστέρια, λαμπάδες, χαλβά και ντούμπλες). Μόνο σε μια παραλλαγή επισκέπτονται την παπαδιά και, αφού «*ήκαμαν τη δουλειά τους*», της προσέφεραν δώρα. Ο σύζυγος βγαίνει απ' την κρυψώνα του (δώμα, ανώι, ταράτσα, υπόγειο, στάβλο ή απέξω). Λέει ότι επέστρεψε βιαστικά γιατί είδε στον δρόμο ένα φίδι («*Εεεε, παπαγιά μου, μια οφία! Ήτο τα μάκια του σα(ν) τα φλουριά που σου (έδ)ωκεν ο φλουράς και τα κέρατσά του ήτο σα(ν) τα κερία που σου (έδ)ωκεν ο κεράς. Κ' αν δεν επέτου τσα(ν) το περιστέρι που σου (έδ)ωκεν ο περιστεράς, ήε να με ρουφήξει σα(ν) το(ν) χαλουβά που σου (έδ)ωκεν ο χαλουβαντζής!*»)⁵³. Τρεις παραλλαγές καταλήγουν στην τιμωρία της άπιστης γυναίκας.

Γ2. «*Very Sokin*» παραμύθια

Περιέχουν ευθείες αναφορές στην ερωτική πράξη ή στα απόκρυφα σημεία του γυναικείου ή αντρικού σώματος.

Σε ένα τηνιακό παραμύθι⁵⁴, ένα φτωχό κορίτσι αγόρασε μια ζωντανή, ομιλούσα κούκλα. Η οικογένειά της πλούτισε, αφού τα «*κακάκια*» της μετατρέπονταν σε λεφτά. Οι κακές γειτόνισσες την έκλειψαν και την έριξαν στον κήπο του παλατιού. Η κούκλα

51. Στους γυναικάδες ιερείς αναφέρεται ένα δίστιχο: «*Καλογεράκι θα γενώ να σώσω την ψυχή μου, /μα δε μ' αφήνει ο διάολος, απού 'χω στο βρακί μου*». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σ. 155 (αρ. 166).

52. Κάποτε ο άντρας κατηγορεί τη γειτονιά («*Η γυναίκα μου, εμένα, είναι καλή, μα η γειτονιά είναι κακή!*»). Βλ. Στέλλα Πιθαρούλιου, *Λαϊκά παραμύθια της Κρήτης*, Πρόλογος Θεοχάρης Προβατάκης, Αθήνα 2003: Εν πλω, σ. 137.

53. Σε κρητική παραλλαγή, οι αγαπητικοί είναι ο λαμπατζής, ο υφασματέμπορος, ο χρυσοχόος, ο χαλβατζής και ο κυνηγός. Ο απατημένος σύζυγος λέει: «*Στο δρόμο που πήγαινα μου απάντηξε ένα φίδι, μεγάλο! Μα μεγάλο! [...] Σαν την λαμπάδα που σου έστειλε ο λαμπατζής και έκανε πάνω κλάδες σαν το φόρεμα που σου έστειλε ο υφασματέμπορος! Και τα μάθια του γυαλίζανε σαν το σαχτυλίδι που σου έστειλε ο χρυσοχός! Και αν δεν έκανα φτερά να πετάξω σαν την πέρδικα που σου έστειλε ο κυνηγός, θα με ρούφαγε σαν το χαλβά που σου έστειλε ο χαλβατζής!*». Βλ. Στέλλα Πιθαρούλιου, *Λαϊκά παραμύθια της Κρήτης*, ό.π., σ. 140.

54. Βλ. Κώστας Καφαντάρης, *Ελληνικά λαϊκά παραμύθια*, Τόμος Β', ό.π., σσ. 572-573 (αρ. 222 «*Η κούκλα*»).

κόλλησε στη μύτη του βασιλιά. Οι καλύτεροι γιατροί δεν μπόρεσαν να την ξεκολλήσουν. Το κορίτσι πήγε στο παλάτι, η κούκλα το αναγνώρισε και πήδησε στην αγκαλιά του. Ο βασιλιάς παντρεύτηκε το κορίτσι. Στον Διεθνή Κατάλογο Παραμυθιών (ATU 571C «*The Biting Doll*») οι κακές γειτόνισσες πέταξαν την κούκλα στον δρόμο. Ο βασιλιάς τη χρησιμοποίησε για να σκουπιστεί και εκείνη δάγκωσε τα οπίσθιά του και κόλλησε εκεί. Το κορίτσι την απομάκρυνε και ο βασιλιάς το παντρεύτηκε. Σε καρπαθιακή παραλλαγή που κατέγραψα⁵⁵, η υπόθεση γίνεται άσεμνη. Μια γριά έβαλε το ομιλούν αιδοίο της (ATU 1391 «*Every Hole to Tell the Truth*»)⁵⁶ να φρουρεί ένα χωράφι με κουκιές. Ο βασιλιάς πλησίασε να περιεργαστεί τον περιεργο «φρουρό». Το αιδοίο της γριάς κόλλησε στο μέτωπό του. Οι καλύτεροι γιατροί δεν μπόρεσαν να τον βοηθήσουν. Η γριά πήγε στο παλάτι, πήρε θέση απέναντι στον βασιλιά με τα πόδια ανοιχτά και κάλεσε το όργανό της να επιστρέψει στη «θέση του» («*Έλα, παυτό, στη θέση σου, έλα στη(ν) κοιμητά σου*»). Αυτό ξεκόλλησε απ' το μέτωπο του βασιλιά και πήγε στην «κοιμητά» του (εκεί που συνηθίζει να κοιμάται). Η γριά ανταμείφτηκε.

Η παροιματική φράση «*Έλα, μουνί, στον τόπο σου*», με την έννοια «*σύνελθε, έλα στα συγκαλά σου!*», προήλθε από το παραμύθι ή απλά το παραμύθι την παρωδεί ή την ερμηνεύει; Ο Λενακάκης τη θεωρεί «*κατάλοιπο αρχαίου εξορκισμού της μήτρας: “Σε ξορκίζω, μήτρα, ...να μην αφήσεις ποτέ τον τόπο σου...”, “Μήτρα, μείνε στον τόπο σου...” και “Μήτρα, ...μένεις επί τω τόπω”*»⁵⁷.

Σε άλλο παραμύθι, ο σύζυγος αποκαλούσε τη γυναίκα του «στραβομούνα»⁵⁸. Αυτή κάλεσε ένα γανωματής (που ισιώνει στραβά μπακίρια), να ισιώσει το αιδοίο της. Εκείνος την ατίμασε⁵⁹. Σε παραλλαγή⁶⁰, ένας παπάς θύμιαζε όλο το εκκλησίασμα, εκτός από μια όμορφη έγκυο γυναίκα, γιατί τάχα το παιδί που κυοφορεί είναι μισό⁶¹. Προ-

55. Βλ. την αφήγηση αρ. 6 «*Έλα, παυτό, στη θέση σου!*» στο «*Επίμετρο Κειμένων*».

56. Σε παραμύθι από την Αλόνησο, ο Γιαννάκης έχει την ικανότητα να κάνει κάθε τρύπα να μιλά. Παντρεύεται τρεις βασιλοπούλες, τις οποίες εγκαταλείπει, αφού τα αιδοία τους τού φανερώσουν ότι δεν είναι αγνές. Στο τέλος παντρεύεται ένα φτωχό, αγνό κορίτσι. Βλ. Αθανάσιος Γ. Πάππος, *Τα παραμύθια και οι μύθοι στην Αλόνησο*, 2011, σσ. 196-201 («*Ο Γιαννάκης και οι τρύπες που μιλούν*»).

57. Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σ. 53 (σημ. 3, όπου σχετική βιβλιογραφία).

58. Βλ. την αφήγηση αρ. 7. «*Η στρα(β)ομούνα*» στο «*Επίμετρο Κειμένων*».

59. Σε κρητική παραλλαγή, ένας νέος δηλώνει ως επάγγελμα «*Χρυσοψώλης ο Καλογάμης*» («*πα-ραχρυσώνει*» των γυναικών τα αιδοία). Οι γυναίκες του προσφέρουν χρυσαφικά για να συνευρεθεί ερωτικά μαζί τους. Στο τέλος πείθει μια «*μεγαλοκυρία*» ότι το αιδοίο της είναι στραβό και αμείβεται για να της «*το ντρετώσει*». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 268-270 (αρ. 2 «*ο Χρυσοψώλης*»).

60. Κατέγραψα 4 παραλλαγές. Βλ. την αφήγηση αρ. 8 «*Το μισό παι(δ)ί*» στο «*Επίμετρο Κειμένων*».

61. «*Ο άντρας σου έφυγε κι έφηκε μεσοτελειωμένο το κοπέλι στην κοιλιά σου και θα το κάμεις με χωρίς χέρια, χωρίς πόδια, με χωρίς κεφαλή, σαν 'ναι κουτσούρι*». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 270-272 (αρ. 3 «*Ο παπάς*»). Σε παραλλαγή της Ε. Orso, ο απατημένος σύζυγος

σφέρεται να της το ολοκληρώσει (ATU 1424 «*Friar adds missing nose*»). Ακολουθεί η εκδίκηση του συζύγου⁶², ο οποίος μπαίνει στην υπηρεσία του παπά μεταμφιεσμένος σε φτωχό μεροκαματιάρη. Αυτοσυστήνεται ως Δανεικός ή Παναμάθης (συμβολικά ονόματα)⁶³ (ATU 1545 «*The boy with many names*» και ATU 1138 «*Gilding the Beard*»)⁶⁴. Συνοδεύει τις κόρες του παπά και την παπαδιά σε πανηγύ-

είναι καπετάνιος. Η γυναίκα συνέλαβε το πρώτο βράδυ του γάμου της και ο παπάς την ενημερώνει ότι «*To get pregnant from only one night of sex is very dangerous. Surely the baby will be born deformed, without arms or legs! It needs more sex to finish the job!*». Προτείνει στη γυναίκα «*as my religious duty I 'll fix the baby*». Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σσ. 92-93 (αρ. 142).

62. Η Ethelyn Orso, αναφέρει: «*Το κεράτωμα είναι η χειρότερη πιθανή προσβολή για έναν Έλληνα άντρα*», αφού αποτελεί «*υπαινιγμό για τις σεξουαλικές του ικανότητες*» και επισημάνει την «*κοινωνική ντροπή*» που προκαλούν στον άντρα οι πράξεις της γυναίκας. Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σ. 99.

63. Σε δυο κρητικές παραλλαγές χρησιμοποιούνται τα ονόματα *Γιαναμάθης* και *Παπαδικαιοτήρα* (επιβάλεε δικαιοσύνη, τιμωρώντας τον παπά). Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 270-272 (αρ. 3, «*Ο παπάς*») και σσ. 266-268 (αρ. 1 «*Η Παπαδικαιοτήρα*»).

64. Ένας νέος έγινε κηπουρός στο παλάτι για να αποπλανήσει τη βασιλοπούλα. Στον βασιλιά είπε ότι ονομάζεται *Ψωλή*, στη βασιλοπούλα *Μεγάλος Κεφτές*, στη βασίλισσα *Μουνί*. Τη νύχτα ατίμασε τη βασιλοπούλα. Αυτή φώναξε ότι την ενοχλεί ο Μεγάλος Κεφτές. Η βασίλισσα ειδοποίησε τον βασιλιά ότι το Μουνί βρίσκεται ανάμεσα στα πόδια της κόρης τους. Εκείνος δεν ανησύχησε, αφού εκεί είναι η θέση του. Όταν ένωσε την απάτη, πρόσταξε τους φρουρούς να πιάσουν την Ψωλή. Αυτοί άρχισαν να αυτοϊκανοποιούνται, ενώ ο νέος διέφυγε. Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σσ. 150-151 (αρ. 218). Σε παραλλαγή από τη Μάνη, ένας νέος είπε στον βασιλιά πως ονομάζεται Μπούτσος, στη βασίλισσα και στη βασιλοπούλα ότι λέγεται Φακή. Το βράδυ βίασε τις δυο γυναίκες. Όταν αυτές φώναξαν «*Με πλάκωσε η Φακή!*», ο βασιλιάς τις μάλωσε «*Ας μην έτρωες πολύ!*» (είχαν φάει φακές). Όταν διέταξε τους στρατιώτες να πιάσουν τον Μπούτσος, «*εκείνοι δεν εκαταλαβαίνασι κι επχιάνασι το δικόνε τους*». Βλ. Κυριάκος Δ. Κάσσης, *125 παλιά παραμύθια από τη Μάνη*, ό.π., σσ. 319-320 (αρ. 111, «*Με πλάκωσε η Φακή*»). Σε παραλλαγή απ' την Αλόνησο, ο νέος λέει ότι ονομάζεται Φακή. Βλ. Αθανάσιος Γ. Πάππος, *Τα παραμύθια και οι μύθοι στην Αλόνησο*, ό.π., σ. 236. (αρ. 6). Με ίδιο τέχνασμα ένας φιλοξενούμενος συνενερέθηκε ερωτικά με την κόρη της σπιτονοικοκυράς. Βλ. Λάμπρος Μάλαμας, *Λαοσοφικά Επιδόρπια Ανέκδοτα*, ό.π., σσ. 143-144 (αρ. 182, «*Ο ξένος κ' η φακή!*»). Σε κρητική παραλλαγή, ο νέος που ατιμάζει την παπαδοπούλα ονομάζεται *Χόντρος*. Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 287-289 (αρ. 13 «*Ο Χόντρος με πειράζει*»). Σε άλλη παραλλαγή, ένας «*φαιμέγιος*» με το τέχνασμα των ψεύτικων ονομάτων διακόρευσε τη χανούμη, την κόρη και τη δούλα του αγά. Βλ. στο *ίδιο*, σσ. 273-275 (αρ. 4, «*Ο δούλος και ο αγάς*»). Σε μυκονιάτικο παραμύθι, φτωχή γριά πούλησε τη μοναχοκόρη της σε Εβραίο, στον οποίο είπε ότι εκείνη ονομάζεται «*Χέσα*» και η κόρη «*Απόχεσα*». Ο Εβραίος την προπλήρωσε. Τα βράδυ κοιμήθηκαν σε έναν μύλο, ο μυλωνάς στο δώμα, ο Εβραίος στον όροφο και οι γυναίκες στο ισόγειο. Τη νύχτα η γριά και η κόρη της άλειψαν με χυλό τα σκαλοπάτια και διέφυγαν. Ο Εβραίος τις κάλεσε: «*Χέσα, Απόχεσα!*». Ο μυλωνάς γλίστρησε στον χυλό. Πιάστηκε στα χέρια με τον Εβραίο, ενώ οι δυο γυναίκες διέφυγαν. Βλ. Ευαγγελία Βερώνη-Καμμή, *Παλιά, μυκονιάτικα παραμύθια*, Μύκονος 1992, σσ. 99-101 (αρ. 19, «*Χέσα - Απόχεσα*»).

ρι⁶⁵ και τις ατιμάζει, ισχυριζόμενος ότι τάχα τα αιδοία τους έφαγαν τα χρυσαφικά τους⁶⁶ και εκείνος μπορεί να τα βγάλει⁶⁷ (κουταμάρα)⁶⁸. Η παπαδιά καλεί τον ξένο να συνευρεθεί ερωτικά μαζί της (ακόρεστη σεξουαλικά γριά)⁶⁹, γιατί τάχα έχασε έναν κουβά, τον οποίο ίσως έφαγε το αιδοίο της⁷⁰. Στην παραλλαγή της Φωτεινής

65. Και στην αρχαία Αθήνα «τα χρηστά ήθη απαγόρευαν να κυκλοφορούν οι γυναίκες δημοσίως, εκτός αν συνοδεύονταν από έναν γυναικονόμο, δηλαδή κάποιον μεγαλύτερο και έμπιστο φίλο του σπιτιού, και συνήθως τις ακολουθούσε και μια γυναίκα δούλα». Βλ. Hans Licht, *Η ερωτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων*, ό.π., σ. 43.

66. Κατά την ερωτική συνεύρεση, το δαχτυλίδι ενός στρατιώτη έπεσε μέσα στο αιδοίο μιας πόρνης. Σε μια γκροτέσκο εικόνα, ο στρατιώτης βάζει στο αιδοίο ολόκληρο το κεφάλι του. Μέσα βλέπει έναν διοικητή του στρατού, ο οποίος τον ενημερώνει για το μάταιο της αναζήτησης, καθώς ο ίδιος έχασε εκεί μια ολόκληρη διμοιρία στρατιωτών (F547.5, *Extraordinary vagina*). Βλ. Ethelyn G. Orso, *Modern Greek Humor*, ό.π., σ. 168 (αρ. 248).

67. Σε κρητική παραλλαγή ο υπηρέτης έπαιρνε τα χρυσαφικά, τα κρεμούσε «στη μπιστόλα ντου κι εκατάσταινε την κοπελιά κι όντεν ετέλειωνε, το ξεκρέμανε και τση το 'διδε». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 270-272 (αρ. 3, «Ο παπάς»). Ένας στρατιώτης με το ίδιο τέχνασμα ατιμάζει την παπαδιά και την κόρη της. Λέει ότι μέσα στο γυναικείο αιδοίο υπάρχει ένας μαγνήτης που έλκει τα χρυσαφικά. Αναλαμβάνει να τα ψαρέψει με τον ειδικό γάντζο του. Βλ. Ethelyn Orso G., *Modern Greek Humor*, ό.π., σσ. 93-95 (αρ. 143). Σε σαμιακή παραλλαγή, ο «παραγός» δίνει μια λογικοφανή εξήγηση: τα κορίτσια έφυγαν αποβραδής νηστικά και τα πεινασμένα «πράματά» τους έχασαν τα χρυσαφικά. Βλ. Μ. Γ. Μερρακλής-Μ. Γ. Βαρβούνης, *Τα παραμύθια της Σάμου*, ό.π., σσ. 597-603 (αρ. 176).

68. Σε κρητική παραλλαγή, οι παπαδοπούλες είναι ερωτομανείς, αφού ζητούν απ' το φεγγάρι με επίταση «Φεγγαρίνα, φεγγαρίνα, πέψε μας μιαν ψωλαρίνα». Βλ. Ανδρέας Λενακάκης, *Κρητικά αξεμούριστα*, ό.π., σσ. 266-268 (αρ. 1, «Η Παπαδικαιοτήρα»). Σε άλλη αφήγηση, η γυναίκα επινοεί το τέχνασμα («ερούφηξε τη νύχτα το πουλί μου το δαχτυλίδι μου και είναι θα γενούμε εδά;») για να συνευρεθεί ερωτικά με τον γείτονα-εραστή της. Όταν ο σύζυγος αποτυγχάνει να βρει το δαχτυλίδι, καλεί τον γείτονα να βοηθήσει. Αυτός παρουσιάζει το δαχτυλίδι («το κρεμά στη μπιστόλα του, για να φανεί πως το 'βγαλε από μέσα»). Βλ. Αριστοφάνης Χουρδάκης, *Κρητικές ιστορίες*, ό.π., σσ. 36-37 (αρ. 14, «Το δαχτυλίδι»).

69. Ο Μ. Γ. Μερρακλής θεωρεί «ως κύρια "αφορμή" του γέλιου που προσφέρει» η γριά την «παρραφώνια της ηλικίας της με τη ζωηρή ερωτική της ροπή». Βλ. Μ. Γ. Μερρακλής, *Ευτράπελες διηγήσεις. Το κοινωνικό τους περιεχόμενο*, Αθήνα 1980: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου & Σ^{ιας} Α.Ε., σ. 43. Ο Β. Πούχνερ επισημαίνει ότι «η ερωτομανής γριά είναι κωμική φιγούρα των μεταμφιέσεων και δρωμένων του καρναβαλιού». Βλ. Βάλτερ Πούχνερ, «Τερατομορφία και σωματική δυσπλασία στη λαϊκή φαντασία. Μορφές και λειτουργίες της παρεκκλίνουσας σωματικής εμφάνισης», στον τόμο Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος (επιμ.), *Από το παραμύθι στα κόμικς: Παράδοση και νεοτερικότητα*, εισαγωγή Μ. Γ. Μερρακλής, Αθήνα 1996, σ. 85. Βλ. ακόμη Γιάννης Μανιατάς, *Λαογραφικά Μάνης*. Μέρος Γ' (Αυτοτελής). *Παραμύθια, μύθοι και θρύλοι της Μάνης*, Αρεόπολη 2005, σ. 195-196 («Η γριά που ήθελε να παντρευτεί»).

70. Σε κρητική παραλλαγή, η χήρα πεθερά ζηλεύει τη νύφη της, η οποία ικανοποιείται σεξουαλικά από τον γείτονα της και μεταχειρίζεται το ίδιο τέχνασμα: «Από το καλοκαιρι χάνω κι εγώ ένα κατσαρόλι και μου χρειάζεται. Μπα το 'χει κι εμένα ρουφήξει το πουλί μου; [...] Πέτε του, μπρε, να 'ρθει κι εμένα ο άνθρωπος να ξανοίξει». Βλ. Αριστοφάνης Χουρδάκης, *Κρητικές ιστορίες*, ό.π., σσ.

Ταλαράντα ακολουθεί η καταδίωξη του «υπηρέτη»⁷¹.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ ΚΕΙΜΕΝΩΝ:

Αρ. 1. Το τυροπούλλι (Χρυσάφα Βασιλα, Όλυμπος). Καταγραφή 2003.

Ξεκινούσανε, λέει: «Θέλεις να σου πω το τυροπούλλι;». Λέει: «Ναι!». Λέει: «Μπαί-
νεις εγγυητής;». Λέει: «Ναι!». Λέει:

Είχε ένα γέρο και μια γρα και είχαν ένα τυροπούλλι (= τυράκι) και για να μην το
φάνε οι πεντικοί, το αλείψανε με την πίτσα (= πίσσα). Πάει ο πεντικός να φάει το τυ-
ροπούλλι και κολλά, που ήτο με την πίτσα. Πάει ο γάτης να φάει τον πεντικό και κολλά.
Πάει η γρα να διώξει τον πεντικό, κολλά. Πάει ο γέρος να ξεκολλήσει τη γριά, κολλά.
Πάει η κόρη να ξεκολλήσει τον πατέρα, κολλά. Πάει ο γαμπρός να ξεκολλήσει τη γυναί-
κα του, κολλά. Εκολλήσαν όλοι τέλος πάντων. Μετά... [η αφηγήτρια ξεσπά σε γέλια].
Μετά, λέει, κλάνει ο γαμπρός, πίνει η νύφη. Κλάνει η νύφη, πίνει η γριά. Κλάνει γριά,
πίνει ο γέρος. Κλάνει γέρος, πίνει ο κάτης. Κλάνει ο γάτος, πίνει ο πεντικός. Και όλες οι
πορδές στου εγγυητή τα χείλη!

Και ήτο να πάνε ναβάλουν το χέρι στα χείλη του εγγυητή [σαν να τον άλειψαν με
πορδές].

Αρ. 2. Το ψάρεμα (Καλλιόπη Κοντού, Μενετές). Καταγραφή 1998.

Ήταν ένας άνθρωπος μια φορά κι επήγε να ψαρέψει. Εκεί που ψάρευε, έπιασε ένα
μικρό ψαράκι. Του λέει: «Εγώ είμαι πολύ μικρό. Δε θα χορτάσεις! Άσε με να μεγαλώσω
κι όταν μεγαλώσω, να 'ρτεις να με πάρεις!». Λέει: «Πώς σε λένε;». Λέει: «Εμένα με
λένε Γνώση!». Ε! Πήγε παρακάτω, ψάρεψε, βρίσκει πάλι ένα μικρό μικρό ψαράκι, λέει:
«Είμαι πολύ μικρό. Δε θα χορτάσεις αν με φας. Άσε με να μεγαλώσω κι όταν μεγαλώ-
σω, θα 'ρτεις να με ξαναπιάσεις!». Λέει: «Εσένα πώς σε λένε;». Λέει: «Εμένα με λένε
Νου!». Το άφησε κι αυτό. Πάει πιο κάτω, πιάνει ένα άλλο, πιο μικρό ακόμη, λέει: «Είμαι
πολύ μικρό. Δε θα χορτάσεις αν με φας. Άσε με να μεγαλώσω κι ότα(ν) μεγαλώσω, να
'ρτεις να με πάρεις!». Λέει: «Εσένα πώς σε λένε για να σε φωνάξω ότα(ν) θα 'ρτω;». Λέει:
«Εμένα με λένε Σουβλί!».

Επεράσαν καμιά δυο βδομάδες, λέει: «Να πάω να ψαρέψω, να φωνάξω τα ψάρια
να τα πιάσω!». Μόλις επή(γ)εν εκεί, εφώναξε λοιπό(ν): «Γνώση! Γνώση!». Λέει: «Αν
είχες γνώση, δε μ' ήφηνες!». Επή(γ)ε παρακάτω να ψαρέψει. Φωνάζει το άλλο: «Νου!
Νου!». Λέει: «Αν είχες νου, δε μ' ήφηνες!». Επή(γ)ε παρακάτω και φώναξε: «Σουβλί!

36-37 (αρ. 14, «Το δαχτυλίδι»). Σε σαμιακή παραλλαγή, η παπαδιά λέει στον παραγιό τους: «κάτ' αϊτζιράκια έχου χαμμένα. Λουπόν άμα είνι βουρείς να μ' τα βρεις κι μένα;». Βλ. Μ. Γ. Μερρακλής- Μ. Γ. Βαρβούνης, *Τα παραμύθια της Σάμου*, ό.π., σσ. 597-603 (αρ. 176).

71. Σε κρητική παραλλαγή, ένας παπάς καταδιώκει τον πονηρό σπανό που ατίμασε τις κόρες του. Βλ. Μαριάνθη Μελισσουργάκη-Αρφαρά, *Λαϊκά παραμύθια της Κρήτης -χωριού Μάρθας Ηρακλείου-Καταγραφή*, Τόμος Α', Αθήνα 1989: Ήβος, σσ. 109-112 («Ο παπάς και ο σπανός»).

Σουβλί!». Λέει: «Μες στο(ν) κώλο σου να μπει και να μη σου ξαναβγεί!».

Αρ. 3. Ο Μανόλης τσ' ο δράκος (απόσπασμα) (Φωτεινή Ταλαράντα, Σπόα). Καταγραφή 1999.

[...] Σαν εθερίσαν ένα καλό κομμάτι, του λέει ότι: «Μανόλη! Θα πας στο σπίτι, θα βρεις τη γυναίκα μου, θα της επάρεις ένα κομμάτι γράμμα τσ' ό, τι σου γράφω... Δε θα το (α)νοίξεις!». Λέει: «Καλά, δράκο μου! Εγώ δε(ν) ξέρω τσαι γράμματα!». Ψέματα του 'λιε (= του έλεγε) ότι δεν ήξερε γράμματα. Βίει του (= του δίνει) ένα κομματάτσι χαρτί τσαι του 'γραφε πάνω: «Θωρείς αυτόν απού σου στέλδω; Να τον περιποιήσεις καλά! Να του σφάξεις μια κότα να φάει τσαι να το(ν) σκοτώσεις, να 'χεις τη συκωταριά του στο αυτό... κρεμασμένη, όταν έρτω να τη φάω!», ήλε(ν)ε της δρακόντισσας. Σαν επή(ν)εν αυτός παραπέρα, ήνοιξε το γράμμα, το διάβασε, ακούει αυτά. Γράφει αυτός άλδο τσαι της λέει: «Αυτόν απού σου στέλδω; Να τον περιποιήσεις καλά. Να του σφάξεις ένα-ν αρνί να φάει, (όχι κότα, γιατί η κότα ήτο μικρή) ένα-ν αρνί να φάει τσαι να του δώσεις τσαι τη(ν) πρώτη κόρη να τη γλεντήσσει για δυο τρεις ώρες!». Η γυναίκα εσάστισε. Κάνει το αυτό. Γυρίζει πίσω πάλι ο Μανόλης, ήρτε στο(ν) κάμπο. Σα(ν) τον εί(δ)ε από μακριά... Αυτός τον ήστελδε για να μην αποστρέψει αλλά αυτός επόστρεψε. Λέει: «Βρε Μανόλη! Βρε Μανόλη!». Λέει: «Ορίστε, δράκο μου, παλδικάρι μου!». «Τι έκαμες, βρε Μανόλη; Την επήρες τη παραντζειλιά (= παραγγελιά);». Λέει: «Την επήρα, δράκο μου, αλλά το χαρτί το ξέχασα μες στη(ν) (τ)ζέπη μου. Συγνώμη, λέει, το ξέχασα!». «Εντάξει! λέει. Έλα θέριζε!». Ήρτε πάλι, εθέριζε.

«Ε! λέει. Τώρα θα ξαναπάεις, να το θυμηθείς!». Του λέει τα ίδια λόγια. Γράφει τσ' αυτός: «Περιποιήσε το(ν) καλά! (τα 'γραψεν ο Μανόλης). Τσαι δως του τσαι τη δεύτερη κόρη!». Ήκουσεν αυτή αυτά, λέει: «Ο δράκος μου τα γράφει ούλα αυτά!». Κάνει τα ούλα. Η(δ)ωτσε τσαι τη δεύτερη κόρη τσαι τσου(β)έρνησέ το(ν) (= τον ετοίμασε) τσόλα (= κιόλας), ήβαλε τσαι στο(ν) τουβρά φαγιά να πάρει στο(ν) κάμπο τσ' ήφυ(ν)ε.

Ξανατρίτη φορά το(ν) ξαναπέμπει πίσω. Δίνει τσαι τη(ν) τρίτη τη(ν) κόρη, απού 'χε τρεις κόρες. Πάει τσ' αυτή!

Αρ. 4. Ο μύλος (Μαρία Πρωτόπαπα-Παπαβασίλη, Διαφάνι). Καταγραφή 2003.

Μια φορά, λέ(ει), κ' ένα καιρό είχε ένα παπά και μια παπαγιά. Ένα παι(δ)άκι-ν αρτενικόν είχα(σι) μόνο. Η παπαγιά κ' ο παπάς είχα(σι) κ' έναν αρμενά μύλο με τα πανιά που (γ)υρίντζει. Ύστερα είχε ένα γείτονα και του λέει: «Παπά, η παπαγιά σου έχει πολλούς γκόμενους!». Λέει: «Μπα! Αποκλείεται!». Λέει: «Θέλεις να σου το αποδείξω; Πες λοιπόν, λέει, στη(ν) παπαγιά ότι θα πάεις να κάμεις μια λειτουργία –ας πούμε στην Αυλώνα, εχτός του Διαφανίου– και 'γω θα να τα κανονίσω και συ θα παρακα(θ)ίσεις α(π)οπάνω στου μύλου το (δ)ώμα. Δε θα φύ(γει)ς! Και ότα(ν) καταλάβει αυτή πως ήφυ(ν)ες κ' είναι ξενοιασμένη, θα συνά(σσει) (= μαζεύει) τους γκόμενους!». Έτσι τα κάμασι.

Πάει λοιπό(ν) και κά(θ)εται αυτός πάνω στα πανώφλια του μύλου, πάνω στο (δ)ώμα, και παρακά(θ)ετο. Κ' ύστερα λέει στο(ν) γιο της: «Ερκεσαι, παι(δ)ί μου, να πάεις να πεις του περιστερά να 'ρθει να θώκει μαντζί μας, γιατί (έ)φυ(γ)εν ο αφέντης τσου και φο(β)ούμαι;». Πάει το παι(δ)ί στο(ν) περιστερά, λέει: «Έλα, λέει, περιστερά, να θώκεις με τη μάνα μου, γιατί (έ)φυ(γ)εν ο αφέντης μου και φου(β)άται!». Λέει: «Παι(δ)ί μου, παντρεύεται του βασιλιά η κόρη και θέλω να σφάντζω τα περιστέρια, που θα τα κάμω μεντζέδες, κ' (δ)εν εμπορώ! Πάρε της τουτου(δ)ά το περιστέρι κ' αύριο βράδυ θα 'ρτω!». Πάει το παι(δ)ί άπραχτο.

Λέει: «Γιάινε (= διάβαινε, πήγαινε), παι(δ)ί μου, στο(ν) κερά που κάμνει τα κεριά!». Πάει το παι(δ)ί, λέει: «Έλα, λέει, κερά, να θώκεις (= κοιμηθείς) με τη μάνα μου, γιατί (έ)φυ(γ)εν ο αφέντης μου και φου(β)άται!». Λέει: «Παι(δ)ί μου, παντρεύεται του βασιλιά η κόρη και θέλω να πλάτσω τις λαμπάδες. Πάρε της τούτα τα κεριά κ' αύριο το βράδυ θε να 'ρτω!». Πάλι τα ίδια.

Λέει: «Ερκεσαι, παι(δ)ί μου, να πάεις εις το(ν) χαλουβαντζή;». Πάει το παι(δ)ί, λέει, στο(ν) χαλουβαντζή, λέει: «Έλα, λέει, χαλουβαντζή, να θώκεις με τη μάνα μου, γιατί (έ)φυ(γ)εν ο αφέντης μου και φου(β)άται!». «Του βασιλιά η κόρη παντρεύεται κ' (δ)εν εμπορώ, παι(δ)ί μου! Πάρε της τουτο(δ)ά το πακέτο το(ν) χαλουβά κι αύριο βρά(δ)υ θε να 'ρτω!». Άπραχτο κ' από κει. Πάει, λέει: «Δεν έρχεται μήτ' αυτός!».

«Έλα, παι(δ)ί μου, να πάεις εις το(ν) φλουρά, στο(ν) χρυσοχό(ο)!». Πάει στο(ν) χρυσοχό(ο), λέει: «Έλα, λέει, φλουρά, να θώκεις με τη μάνα μου, γιατί (έ)φυ(γ)εν ο αφέντης μου και φου(β)άται!». Λέει: «Παι(δ)ί μου, παντρεύεται του βασιλιά η κόρη και (δ)εν ημπορώ. Θέλω να κλωνίντζω τα φλουριά. Πάρε της αυτά τα δυο φλουριά κ' αύριο βρά(δ)υ θε να 'ρτω!». Άκουε πόσοι! Πάει το παι(δ)ί άπραχτο. Δεν εγιάινε κανείς. Όλοι ήε (= σκόπευαν) να πάν(ε) αύριο βρά(δ)υ.

Εκει(δ)ά ανεσουίντζει (= ξεφωνίζει) ο παπάς α(π)οπάνω απού τα πανώφλια. «Εεεε, παπαγιά μου, μια οφία!». «Πού 'σαι, παπά μου;». «Εεεε, παπαγιά μου, μια οφία! Ήτο τα μάκια (= μάτια) του σα(ν) τα φλουριά που σου (έδ)ωκεν ο φλουράς και τα κέρατσά (= κέρατά) του ήτο σα(ν) τα κερία που σου (έδ)ωκεν ο κεράς. Κ' αν δεν επέτου τσα(ν) το περιστέρι που σου (έδ)ωκεν ο περιστεράς, ήε να με ρουφήξει σα(ν) το(ν) χαλουβά που σου (έδ)ωκεν ο χαλουβαντζής!».

Κατε(β)αίνει λοιπό(ν) κάτω κ' αρχινεύει τη στο ξύλο, η μια σε φελά κ' η άλλη σε χαλά, κ' ήκαμέ τη... μπαούλο. Να μάθει άλλη φορά να συνά(σσει) τις γκόμενους!

Αυτό μας το 'λε(γ)ε ο προπάππους μας, ο Νικόλας Πάχος. Αυτός ήτο στην Όλυμπο.

Αρ. 5. Ο λαμπαδάς, ο χρυσοχός, ο περιστεράς και ο χαλουβα(τ)ζής (Μαρία Καμαράτου, Πηλές). Καταγραφή 2004.

Στα παλιά χρόνια οι καπεταναίοι δεν εγύριζαν στο σπίτι τους σε ένα χρόνο· λείπα-νε πολλά χρόνια. Ένας καπετάν(ι)ος έκαμε πολλά χρόνια να γυρίσει στο σπίτι του. Η γυναίκα έπιασε φίλους. (Πάει να λέμε τέτοια τώρα;). Λοιπόν ο άνθρωπος έκαμε τρία τέσσερα χρόνια να γυρίσει στο σπίτι του τσαι μόλις οι γειτόνισσες οι κουτσομπόλες

τον είδαν, τον εμαρτυρήσαν, λέει: «Η γυναίκα σου έχει φίλους!». Λέει: «Η γυναίκα μου είναι φρόνιμη γυναίκα! Αυτό να μην το λέτε. Εσείς είστε κουτσομπόλες!». Λένε: «Προσπάθησε τσαι θα δεις!».

Αυτός λοιπόν φυλλιάστηκε. Λέει: «Τώρα θα πω τσαι 'γω ότι σε μια βδομάδα φεύγω τσαι θα πάω από κάτω, που έχει υπόγειο, θα καθίσω τσαι θ' ακούω τι λέει αυτή από πάνω!». Είχε τσ' ένα παιδί. Λοιπόν όπως τα 'πε... Λέει στη γυναίκα: «Ξέρεις, με ειδοποίησαν να φύγω. Λοιπόν ετοιμάσέ μου τα πράγματά μου, τη βαλίτσα μου, να φύγω!». Λέει: «Μα τόσο γρήγορα;». Λέει: «Η δουλειά 'ναι τέτοια!». Ο άνθρωπος λοιπόν τι ήκαμε; Πάει το βράδυ τσαι ήμπε (= μπήκε) από κάτω στο υπόγειο.

Αυτή, μόλις ξημέρωσε η μέρα, λέει στο παιδάκι της, που 'χε ένα παιδάκι, λέει: «Να πας, παιδί μου, να πεις στο(ν) λαμπαδά, σ' αυτόν που κάνει τα κεριά, "Έλα, λαμπαδά μου, τσαι σε θέλει η μαμά μου!"». Βέβαια... φίλος. Του λέει: «Έλα, λαμπαδά μου, τσαι σε θέλει η μαμά μου!». Λέει: «Πες της ότι αύριο εγώ κάνω της βασιλίσσας τις λαμπάδες τσαι δεν ευκαιρώ να 'ρτώ. Λοιπόν πάρ' της αυτές τις δύο λαμπάδες!». Τσαι του έδωσε δύο λαμπάδες.

Επή(γ)ε το παιδί, λέει: «Μαμά, πού να πάω τώρα;». Είχε πολλούς! [Η αφηγήτρια γελά]. Λέει: «Τώρα θα πας στο(ν) χρυσοχό(ο), σ' αυτόν που κάνει τα χρυσά!». Λοιπόν επή(γ)ε το παιδί στο(ν) χρυσοχό, του λέει: «Χρυσοχόε, έτσι κι έτσι... ο πατέρας μου ήρτε, έφυγε αμέσως, η μαμά μου σε θέλει που έχει ανάγκη!». Λέει: «Πες της, παιδί μου, ότι αύριο κάνω τα χρυσά της βασιλοπούλας τσαι να της πάρεις αυτές τις δύο (ν)τούμπλες!». Έφυ(γ)ε το παιδί πάλι, επή(γ)ε τσαι πήρε τις δυο (ν)τούμπλες.

«Πού να πάω, μαμά, τώρα;». Λέει: «Τώρα, παιδί μου, θα πας εις το(ν) χαλουβα(τ)ζή, σ' αυτόν που κάνει το(ν) χαλουβά!». Πήγε το παιδί σ' αυτόν που 'κανε τα γλυκά. Λέει: «Δεν μπορώ. Αύριο θα κάμω τα γλυκά που παντρεύεται η βασιλοπούλα!». Γύρισε πάλι το παιδί.

Λέει: «Μαμά, θα πάω ακόμα πουθενά;». Λέει: «Θα πας εις τον περιστερά, αυτόν που πουλά περιστερία!». Λέει: «Δεν μπορώ, παιδί μου, να 'ρτώ διότι αύριο θα 'ρτεί κόσμος τσαι θα πάω να πουλήσω περιστερία, τσαι δε(ν) μπορώ να 'ρτώ. Πάρ' της αυτό το περιστερί!». Ο άλλος α(π)οκάτω στο υπόγειο άκου(γ)ε.

Μόλις εξημέρωσε η μέρα, ανεβαίνει πάνω. «Ω! λέει. Γύρισες; Άρρωστος είσαι; Τι έχεις; Πω πω πω! Τι έχεις; Βοήθησε, Παναγία μου! Τι έχεις;». Λέει: «Τι έχω; Στο(ν) δρόμο που πήγαινα για το λιμάνι είδα ένα φίδι τόσο μεγάλο σαν τις δύο λαμπάδες που σου 'δωσε ο λαμπαδάς, είχε δυο μεγάλα μάτια σαν τις (ν)τούμπλες που σου 'στειλε ο χρυσοχός τσαι αν δεν επέτου σαν το περιστερί που σου 'στειλε ο περιστεράς, θα μ' έτρωγε σα(ν) το(ν) χαλουβά που σου 'στειλε ο χαλουβα(τ)ζής!».

Αρ. 6. Έλα, παυτό, στη θέση σου! (Καλλιόπη Κοντού, Μενετές). Καταγραφή 2000.

Κάποτε ήταν ένας γέρος τσαι μια γριά. Αυτός καθόταν όλη μέρα πάνω από το πηγάδι τσαι τσοιμότανε. Είπε μια μέρα η γριά: «Πήγαινε, γέρο, να φυτέψεις τα κουκιά!». Έφυγε αυτός τσαι πήγε. Αλλά στο(ν) δρόμο που πήγαινε έκατσε κάτω από ένα δέντρο

τσαι τα έφαγε όλα.

Το θράδυ εγύρισε. «Έσπειρες, γέρο, τα κουκιά;». «Έσπειρα, γριά, τα κουκιά!». Λέει: «Εντάξει!». Επέρασε τσαιρός. Έπρεπε βέβαια να μεγαλώσου(σι) τα κουτσά. Λέει μια μέρα στο(ν) γέρο: «Έλα, γέρο, να πάμε να δούμε τι κάνου(σι) τα κουτσά! Εμεγαλώσανε; Να δούμε τι γίνεται». Ε! Εξεκινήσανε να πάνε⁷².

Επερπατούσανε, επερπατούσανε, επερπατούσανε... Μια στιγμή βλέπουν ένα(ν) μεγάλο κάμπο γεμάτο κουκιές με κουκιά. Λέει: «Εμεγαλώσα(σι) λοιπόν τα κουκιά! Μα, πρέπει ν' αφήσουμε κάποιον εδώ να τα φυλάει!». «Με (= μα), τι ν' αφήσουμε τώρα, γριά;». (Τι να λέω τώρα; Να συνεχίζω;). Αυτοί αρχίσανε να τσακώνονται. Ο ένας ήθελε, λε: «Ν' αφήσεις εσύ το παυτό σου!». «Τσαι συ τη(ν) παυτή σου!». Λέει: «Όχι! Εγώ δε(ν) την αφήνω», λέει ο γέρος. Ούτε η γριά δεχότανε. Στο τέλος δέχτηκε. Τ' άφησε λοιπόν εκεί τσαι φύγανε.

Αυτά τα κουκιά όμως ήτανε του βασιλιά. Τσαι μια μέρα έστειλε τον υπηρέτη ο βασιλιάς, λέει: «Πήγαινε να δεις τι έγιναν τα κουτσά!». Πήγε ο υπηρέτης. Αυτό το πράγμα γύριζε γύρω γύρω όλο το χτήμα τσ' έλεγε: «Αν εμείς από δω, κολλώ! Αν εμείς από τσει, κολλώ! Αν εμείς (α)πό δω, κολλώ! Αν εμείς (α)πό τσει, κολλώ!». Αυτός εφοβήθηκε τσαι γύρισε πίσω. Πήγε στο(ν) βασιλιά. «Βασιλιά μου, λέει, δε(ν) μπόρεσα να μπω να κόψω κουτσά!». Λέει: «Γιατί;». Λέει: «Αυτό τσ' αυτό συμβαίνει!». Λέει: «Μα, είναι δυνατόν; Είναι πράγματα αυτά; Έλα να πάμε μαζί!».

Φύγανε, πήγανε μαζί με το(ν) βασιλιά. Βλέπει το πράγμα ετσειό τσαι γύριζε γύρω γύρω τσαι άρχισε να λέει: «Αν εμείς (α)πό δω, κολλώ! Αν εμείς (α)πό τσει, κολλώ! Αν εμείς (α)πό δω, κολλώ! Αν εμείς (α)πό τσει, κολλώ!».

Ο βασιλιάς δεν άντεξε, θύμωσε, πήγε να μπει μέσα στο χωράφι, κόλλησε στο κούτελό του. Δε(ν) μπορούσε κανένας γιατρός να του το βγάλει.

Η γριά το άκουσε. Βγάλανε έξω διαταγή ότι: «Όποιος μπορέσει τσαι γιατρέψει το(ν) βασιλιά θα πάρει μεγάλη περιουσία!». Τ' άκουσε τσ' η γριά, λέει: «Μόνο εγώ μπορώ να του το βγάλω!».

72. Ομοιότητα με την εισαγωγή άλλου παραμυθιού (ATU 563 «The Table, the Donkey and the Stick»): «Μιαβ βολά τσ' ένα τσαιρό ήτο-ν ένας γέρος τσαι μια γρα, φτωχοί ανθρώποι τσ' εουλεύεγα τσ' εξιούσα. Είχα τσ' ένα τσηπουλλάτσι τσαι να πούμε στο Ρίχτη, ετσειά κοντά στου 'ασιλή του Σπανού. Είχε μέσα τσ' ένα πηάι τσ' εκάνασι περβολικά τσ' ετρώασι. Τοχ χειμώνα εσπέρασι-ν ασπρικά, γκυτσι-δια, αρακά, κουτσιά τσαι άλλα μαειρέματα τσαι το χωράφιν ήτο γιωργερό τσ' εκάνασι το χρειαζούμενο τσ' επερνούσασι. Μιαβ βολά ήτο πάλι η ώρα που 'το να σπείρ' ο 'έρος τα κουτσιά. Εμώνει του η γρα τοτ τουθρά τσαι πέμπει το να τα σπείρη. Ο καλός σου ο 'έρος απού τη τεμπελτά του σαν επήε στο χωράφι του εκάισε στην άκρα του κατσαμπά τσαι σιανά σιανά ήφαεν ούλα τα βρεχτοκούτσια. Μόνον ένα κουτσιό του γλίστησε-ν απού το χέρι του τσαι πήε μέσ' το πηάι. Τσαν ήρτεν η άνοιξι, λέ' η γρα στογ γέρο. –Βρε 'έρο, 'εν υπάεις, κακόμοιρε, να 'ης μια μμαδιά τίαν εΐνησα τα κουτσιά μας; Φεύγ' ο 'έρος τσαι στη στράταν εδιαλουάτο τι ψόμα θα συντέση για να 'ελάση τη γρα». Βλ. Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Λαογραφικά σύμμεικτα Καρπάθου, Τόμος Α', ό.π., σσ. 278-282 (αρ. 4 «Η κουτσιά τσ' ο 'έρος»). Η συνέχεια διαφέρει: φύτρωσε μια τεράστια κουκιά, ο γέρος σκαρφάλωσε στον βλαστό της, φίλιωσε τα μαλωμένα ουράνια σώματα και έλαβε τα δώρα τους.

Επή(γ)ε στο(ν) βασιλιά, τον έκατσε απέναντί της, άνοιξε τα πόδια της, λέει: «Έλα, παυτό, στη θέση σου, έλα στη(ν) κοιμητά σου!». Μόλις το 'πε τρεις φορές, έφυγε από του βασιλιά τη(ν) κούτλα (= κούτελο) τσαι πήγε στη θέση του. Τσαι πήρε τα φλουριά.

Η μάνα μου, η Φραγκουλιά Μαστρομηνά, μας το 'λεγε αυτό. Τα 'λεγε αστεία για να γελάμε.

Αρ. 7. Η στρα(β)ομούνα (Φωτεινή Ταλαράντα, Σπόα) Καταγραφή 1999.

Τα παραμύθια μου τα 'λεγε η Ζαχαρούλα Διακολιού.

Μια φορά τσ' ένα(ν) τσαιρό είχε-ν ένα αντρό(γ)υνο. Λοιπόν, ο άθθρωπος επή-(γ)αινε στη δουλειά τσ' η γυναίκα ήτο μέσα στο σπίτι. Ώσοτε ήτο να 'ρτει -συγνώμη- της ήλεε: «Καλησπέρα, στρα(β)ομούνα!». Της (γ)γυναίκας της εβαρφαίνετο. «Γιατί μου λέει αυτά τα λόγια κάθε μέρα;».

'Ητυχε τσ' ήρτεν ένας γανωτής τσ' εγάνωνε χαρασιά. Λέει: «Όποιος έχει αγάνωτα, να 'ρτει να του τα γανώσω τσ' όποιος έχει στραβά, να του τα 'σιάσω (= ισιώσω)!». Ε! «(Δ)εν ηπάω τσαι 'γω να μου το 'σιάσει, που 'ρχεται κάθε μέρα-ν ο άντρας μου τσαι μου λέει αυτά τα λόγια; (Τώρα δε(ν) παραφέρω την άληη λέξη). Ας πάω!». Επή(γ)ε. Όταν επή(γ)ε, της λέει: «Τι θέλεις, κυρία μου; Έχεις χαρασιά να το φτιάξομε;». Του λέει: «Έσσι τσ' έσσι! Ο άντρας μου έρχεται κάθε μέρα τσαι μου λέει αυτές τις κουβέντες! Λοιπό(ν), ήκουσα τσαι 'γω που 'πες αυτά τα λόγια τσαι ήρτα!». Λέει: «Εντάξει! Έλα!». Με λίγα λόγια, την ήπιασε τη(ν) κοπέλα.

Όταν ήρτε-ν ο άντρας της το βράδυ, της λέει πάλι τα ίδια λόγια, λέει: «Καλησπέρα...». Λέει: «Να μη με λες πιο (= πια) -ντρέπομαι να το λέω- στρα(β)ομούνα! -συγνώμη. Να μη(ν) τα λέεις αυτά γιατί εγώ επή(γ)α τσαι μου το 'τσάσα(σι) (= ισίωσαν)!». Λέει: «Ποιος; Ποιος είν' αυτός;». Λέει: «Δανεικό το(ν) λέ(γ)ου(σι)!». «Πού 'ν' αυτός;». Λέει: «Έφυγε!».

Επή(γ)ε τσ' αυτός, ήτρεχε να βρει το(ν) Δανεικό... Πού να τονε βρει; Επή(γ)ε σ' ένα περιθαλάσσιο μέρος. Αυτός όμως ο Δανεικός είχε τρεις κόρες ελεύτερες τσαι τη γυναίκα του τη γρα. Πάει αυτός, λέει: «Καλησπέρα!». Λέει: «Καλώς τον! Πώς, άθθρωπέ μου, από δω;». Λέει: «Να σας πω! Εγώ δεν έχω σπίτι να μείνω, επέρασα περαστικός από εδώ τσαι αν έχετε τίποτα δουλειά να σας κάμω, να σας προσέξω, τσαι να (α)πομείνω απόψε (ε)δωνά!». «Επιτέλους», λέει, «δεν έχομε τσαι πολδή δουλειά, μόνο αν μπορείς να προσέξεις τα κορίσσια, να τα πάρεις εις τη θάλασσα, να κάμου(σι) μπάνιο τσαι να τα γυρίσεις!». Λέει: «Αυτό, μπορώ να σας το κάμω!». «Εντάξει!». Ημεινε το βράδυ στο σπίτι τω(ν).

Το πρωί-ν εξεστίνησε να πάει για τη θάλασσα. Όταν επή(γ)ε τω(ν) λέει: «Κορίσσια μου, ξεντυθείτε, μπήτε να κάμετε μπάνιο!». Εξεντύθησα, εξεντύθη τσ' αυτός τσ' ήτο τσ' η γρα, η μάνα τω(ν), αλλά ετσεινη επόμεινε παραπέρα. Όταν ήρταν οι κοπέλδες από το μπάνιο, έξω από τη θάλασσα, εθέλα(σι) τα ρούχα για να ντυθού(σι). Εγυρεύγα(σι) τα ρούχα, δεν ευρίσκα(σι) τα ρούχα. Λέει: «Δανεικέ, πού 'ναι τα ρούχα μας τσαι τα φλουριά μας;». Λέει: «Κακομοίρες, τα μουνιά σας σάς τα πήρα(σι)!». (Αδιάντροπον είναι! Συγνώ-

μη, Βασίλη!). Λέει: «Πώς θα πάμε...;». Λέει: «Εγώ θα σας τα βγάλω!». Ήπιασέ τες τσαι τις τρεις. Η γρα επόμεινε. Λέει: «Αμ, εμένα, Δανεικέ, το κουβάνι (= ο κουβάς) μου;». Λέει: «Έλα τσαι (ε)σού!». Το κουβάνι, λέ(ει), ήτον αυτής! Μετά αυτός φεύγει. Απού το(ν) φό(β)ο του δεν επαρουσιάστη το βρά(δ)υ στο σπίτι. Φεύγει.

Επή(γ)αν οι κόρες. Λέει: «Πώς τα περάσατε, κόρες μου;» τω(ν) λέει ο πατέρας τω(ν). Λέει: «Πολύ καλά τα περάσαμε, αλλά, πατέρα, τα ρούχα μας τσαι τα φλουρτζά μας μάς τα πήρα(σι) τα μουνιά μας!». «Τία λέτε, μωρή;». Λέει: «Αυτά που σας λέω!». Λέει: «Πώς ήκαμε;». Λέει: «Ευτυχώς τσ' ο Δανεικός τσαι μας τα 'βγαλε!». Λέει: «Τσαι πού 'ναι;». Λέει: «Έφυγε!». «Από πού (ήβ)αλε (= ποια διαδρομή ακολούθησε);». Λέει: «Απ' το τάδε μέρος!».

Ήτρεχε τσ' αυτός να φτάσει το(ν) Δανεικό. Σαν επή(γ)ε παραπέρα, αυτός, θα τον επρολάβαινε. Αλλά ήβρεν ένα πιθάρι τσ' ήμπε μέσα. Τσαι με το(ν) δρόμο του, που πή(γ)αινε, επή(γ)ε τσαι σ' ένα(ν) χαρτσά (= χαλκιά, σιδερά). Τσαι του 'καμε μιαν αφτομένη (= πυρωμένη) σι(δ)ερόβεργκα τσαι την εβάσταν εις στο χέρι του. Του λέει: «Εδώ μέσα είμαι!». Λέει: «Δε(ν) μπορώ τίποτε να σου κάμω, μόνο να σου κατουρήσω απ' την ανεκαπνά!». Λέει: «Κάμε το! (Δ)ε(ν) πειράζει!». Όπως επή(γ)ε να κατουρήσει, κάνει αυτός τη σι(δ)ερόβεργκα τσ' ήκαψέ το(ν). Τσ' ακόμα πάει τσαι τσαι(γ)εται.

Αρ. 8. Το μισό παι(δ)ί (Βενετία Χαλκιά, Σπόα) Καταγραφή 1999.

Είχε, λέει, ένα-ν αντρό(γ)υνο τσ' ήτο φτωχό. Επαντρεύτησα. Μετά εγκαστρώθην η γυναίκα τσ' ήθελε, λέει, ο άντρας της να πάει να δουλέψει. Ήφυ(ν)εν απού το μέρος να πάει να δουλέψει. Την ήφηκεν όμως έγκυος. Η γυναίκα επή(γ)αινε στην εκκλησιά. Εθύμιαζεν ο παπάς στην εκκλησιά όλες τις γυναίτσες τσ' αυτή δε(ν) την εθύμιαζε. Το παρατήρησε μια... δυο... τρεις. Λέει: «Γιατί, παπά μου, το κάνεις αυτό;». Λέει: «Γιατί έχεις μισό παι(δ)ί στη(ν) τσοιλιά σου!». Λέει: «Τσαι πώς θα κάμομε να το κάμομεν ολό(γ)ερο;». Λέει: «Εγώ θα σου το κάμω!».

Ε! Όταν ήρτεν ο άνθρωπος, ήτο το παι(δ)ί γεννημένο μες στη(ν) κούνια. Τσαι πή(γ)ε, λέ(ει), ο πατέρας τσαι ήβλεπε το παι(δ)ί του τσαι το χά(ι)δευγε. Τσαι του λέει η γυναίκα του: «Το παι(δ)ί σου! Το παι(δ)ί σου! Αμέ, παι(δ)ί-ν ήκαμες τσαι (ε)σού; Δεν είναι δικό σου όλο!». Λέει: «Τία λέεις, μωρή γυναίκα;». Λέει: «Μ' αφού μου το (ά)φηκες μισό παι(δ)ί μες στη(ν) τσοιλιά μου!». Λέει: «Τσαι ποιος σου το 'καμεν ολό(γ)ερο;». Λέει: «Ο παπάς!». Λέει: «Τσαι πού (εί)ναι ο παπάς;». Είπε του.

Λέει: «Έβρε μου τα παλιά μου ρούχα!». Βρίσκει του τα παλιά του ρούχα, εντύθηκε, ας πούμε ζηδιάνος, αξυπόλυτος...

Φεύγει, πάει, βρίσκει το(ν) παπά. Από τα Σπόα επή(γ)ε στο Μισοχώρι. Λέει: «Μην έχεις, παπά μου, (δ)ουλειά να σου κάμω, απού 'μαι φτωχός τσαι δεν έχω ούτε να φάω ούτε ρούχο ούτε παπούτσι ούτε τίποτα;». Λέει: «Έχω! Έχω να μου κάμεις δουλειές! Έχω τσαι τις αγελάδες, έχω τσαι τα αλόγατα!...». Ό, τι 'χεν ο άνθρωπος. Λέει: «Εντάξει! Εγώ

θα σου τα βλέπω, παπά! Αμέ, θα μου βεις (= δίνεις) μόνο να τρώω!». Λέει: «Καλά!». Επή(γ)ε-ν, ήβλεπέ του τα, ήτρωνεν ο άνθρωπος τσαι τσοιμάτο. Αλλά τον ετσοίμιζε κάτω στο(ν) πάτο. (Δ)ε(ν) τον ήφηνε να τσοιμηθεί πάνω στο(ν) σοφά.

Λουπόν ο παπάς... Ήτο τ' Αή Ηλιά, ας πούμε. Λέει: «Εγώ απόψε θα πάω στον Άην Ηλιά τσαι συ θα 'ρτεις να τις φέρεις... -είχε τρεις κόρες τσαι τη γυναίκα του- θα μου τις φέρεις στον Άην Ηλιά πάνω, γιατί εγώ θα πάω να μείνω να κάμω τη λειτουργία-ν ετσει. Θα στολιστείτε, θα βάλετε τα χρυσά σας, τα ρούχα σας τσαι 'ρτείτε!». Λέει: «Εντάξει, παπά!».

Τι κάνει ο μάστορης; Επή(γ)ε τ' ήθωκε τσαι πήρεν έναν ύπνο τσαι ρουχάλιζε. (Δ)εν είχα(σι) (= πρόλαβαν) τσ' αυτές οι καημένες να θώκου(σι) (= κοιμηθούν). Εσηκώ-θην αυτός πάνω, λέει: «Ου! Εξημέρωσε! Σηκωθείτε πάνω, ντυθείτε, βάλετε τα χρυσά σας γιατί (δ)ε(ν) προλαβαίνουμε τη λειτουργία!». Σηκώνει πάνω τσαι τη(ν) παπαδιά τσαι τις κόρες. Ή(β)αλε τα χρυσά, ή(β)αλε τα ρούχα.

Επή(γ)αν, επή(γ)αν, ας πούμε στο Ψυχρό. Σαν επή(γ)ε ήτο νύχτα. Εκουράστησαν οι κόρες! Λέει: «Ω! Νύχτα! Τσαι 'γιω (ή)λια (= εγώ έλεγα, νόμιζα) πως ήτο μέρα τσαι ετσει 'ναι νύχτα, μόνο, ελάτε να μπούμε εγιά (= εδώ) μέσα στη(ν) καμάρα (= σπηλιά) να θώκομε, να ξημερώσει, κακομοίρες!». Ήμπα(σι), λέ(ει), μες στη(ν) καμάραν, εθώ-κα(σι). Σαν εθώκα(σι), τίαν ήκαμεν αυτός; Επή(γ)ε τσαι των επήρε τα χρυσά των ούλα. Τσαι μετά λέει: «Σηκωθείτε τσαι ξημέρωσε!». Πά(σι) να σηκωθού(σι), μή(τ)ε φλουρζά, μή(τ)ε χρυσά! Λέει: «Ου! Πού πή(γ)α(σι) τα χρυσά μας; Πού πή(γ)α(σι) τα φλουρζά μας;». «Ω κακομοίρες! Τα παυτά σας σάς τα φά(γ)α(σι) τα χρυσά σας τσαι τα φλουρζά σας!». Λέει: «Ε! Τσαι τώρα πού θα τα βρούμε;». Λέει: «Εγίω θα σας τα βρω!». Μτζάνει (= πιάνει), για να τω(ν) θώκει (= δώσει) τα χρυσά, μια, μια, μια, μια, ετιμώρησε του παπά τις κόρες τσαι τη γυναίκα ο άνθρωπος!

Εντύθησαν, εφύ(γ)α(σι), λέει: «Θωρείται τώρα που θα πάτε στο(ν) παπά, θα βαστάτε το... αυτό (= το γυναικείο αιδούο) γερά γιατί θα σας τα φάσι πάλι τα παυτά σας τα φλουρζά σας!». Πά(σι), λέ(ει), τσ' οι κόρες, πάει τσ' η παπαδιά τσαι βαστούσα(σι) τα πράματα γερά, γιατί (ή)το να τω(ν) φάει πάλι τα φλουρζά. Ο παπάς των ήγνεφε... Ετσεινες εβαστούσα(σι) γερά, γιατί των είπεν ο άνθρωπος ότι ήτο να φάσι τα παυτά τω(ν) τα φλουρζά τω(ν).

Ε! Άμα (α)πόλυκε, λέ(ει), η εκκλησία, τω(ν) λέει: «Γιατί το κάνετε αυτό;». Λέει: «Ο άνθρωπος μάς είπε πώς μας τα φά(γ)α(σι) τα πράματά μας τα φλουρζά μας τσαι μας είπε να τα βαστούμε γιατί θα μας τα ξαναφά(σι) πάλι!». Λέει: «Έλα δω! Εσύ των είπες να κάμουν αυτή τη δουλειά;». Λέει: «Παπά, εγίω τω(ν) τα (εί)που! Εί(δ)ες εσού να (α)πομένει μισό παι(δ)ί εις τη(ν) τσοιλιά τσαι πή(γ)ες τσαι το (ή)καμες ολό(γ)ερο;».

Τσ' ήκοψεν ο άνθρωπος τσαι (α)νεμουρίστησε, γιατί του 'καμε τη(ν) κασσαμαντζά (= κόλπο) τσαι τσεινος τσαι του 'καμε τσ' αυτός τις κασσαμαντζές, τσαι τη(ν) παπαδιά ήμ-τζασε (= έπιασε, διακόρευσε) τσαι τις κόρες ήμτζασε τσαι τον ετιμώρησεν ο άνθρωπος!

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΩΝ:

Περιλαμβάνει ονοματεπώνυμο, πατρώνυμο, όνομα συζύγου (για αφηγήτριες), έτος γέννησης, γραμματικής γνώσεις, επάγγελμα, καταγωγή, είδος πληροφορίας.

1. Β α σ ί λ α Χρυσάφα του Μιχαήλ, 1935, ανύπανδρη, αγράμματη, αγρότισσα & εργάτρια στη Γερμανία, Όλυμπος (Αφήγηση αρ. 1, «*Το τυροπούλλι*»).
2. Γ ε ρ γ α τ σ ο ύ λ η Σεβαστή του Βασιλείου Σκούλλου και του Ιωάννου Γεργατσούλη, 1923, Στ' Δημοτικού, οικιακά, Απέρι (Έμμετρη εισαγωγή παραμυθιού).
3. Κ ο ν τ ο ύ Καλλιόπη του Κωνσταντίνου Μαστρομηνά και του Κωνσταντίνου Κοντού, 1941, Ε' Δημοτικού, οικιακά, Μενετές (Αφήγηση 2, «*Το ψάρεμα*»).
4. Τ α λ α ρ ά ν τ α Φωτεινή του Μηνά Παπαμηνά και του Κώστα Ταλαράντα, 1927, Γ' Δημοτικού, αγρότισσα και εργάτρια, Σπόα (Αφήγηση 3, «*Ο Μανόλης τσ' ο δράκος*»).
5. Π ρ ω τ ό π α π α - Π α π α β α σ ί λ η Μαρία του Κωνσταντίνου Πρωτόπαπα και του Μιχαήλ Παπαβασίλη, 1933, Γ' Δημοτικού, οικιακά, Διαφάνι (Αφήγηση 4, «*Ο μύλος*»).
6. Κ α μ α ρ ά τ ο υ Μαρία του Αντώνη Ξυράκη και του Ανδρέα Καμαράτου, 1922, Στ' Δημοτικού, οικιακά, Πηλές (Αφήγηση 5, «*Ο λαμπαδάς, ο χρυσοχός, ο περιστεράς και ο χαλουβα(τ)ζής*»).
7. Κ ο ν τ ό ς Δημήτριος του Κωνσταντίνου, 1964, Στ' Δημοτικού, χρυσοχός, Μενετές - Πηγάδια (Αφήγηση «*Το χωράφι με τις κουκίες*»).
8. Κ ο ν τ ο ύ Καλλιόπη του Κωνσταντίνου Μαστρομηνά και του Κωνσταντίνου Κοντού, 1941, Ε' Δημοτικού, οικιακά, Μενετές (Αφήγηση 6, «*Έλα, παιτό, στη θέση σου!*»).
9. Τ α λ α ρ ά ν τ α Φωτεινή του Μηνά Παπαμηνά και του Κώστα Ταλαράντα, 1927, Γ' Δημοτικού, αγρότισσα - εργάτρια, Σπόα (Αφήγηση 7, «*Η στρα(β)ομούνα*»).
10. Χ α λ κ ι ά Βενετία του Γιάννη Σταματιάδη και του Γιάννη Χαλκιά, 1931, Δ' Δημοτικού, οικιακά, Σπόα (Αφήγηση 8, «*Το μισό παι(δ)ί*»).
11. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ί δ η Καλλιόπη του Εμμανουήλ Ξυράκη και του Μηνά Κωνσταντινίδη, 1925, οικιακά - αγρότισσα, Πηλές (Έμμετρη εισαγωγή παραμυθιού).
12. Δ ι α κ ο γ ε ω ρ γ ί ο υ Μαγκαφούλα του Νικολάου Παπαμανώλη και του Αντώνη Διακογεωργίου, 1925, αγράμματη, αγρότισσα, Όλυμπος (Αφήγηση «*Ο Βασίλης και ο παπάς*» & Έμμετρη εισαγωγή παραμυθιού).

VASSILIS I. GERGATSOULIS

VULGAR TALES FROM THE ISLAND OF KARPATHOS

Abstract

In my collection of tales from the island of Karpathos there were many vulgar ones.

Vulgar expressions were previously connected to religious and customary practices related to sacredness and fertility. Furthermore, beside ritual vulgarism, there was another informal one, occurring since older times in coffee shops between men and in night-time activities of the whole family.

In rural communities tales were not addressed to children alone, but to all family members, regardless of age (or gender). Therefore, they many times function under a philosophical, or even erotic context, where acts of violence and vulgarism are common enough.

When education became available to social classes of the folk and adults distanced themselves from tales, the latter were gradually customized to fit children as well. Scenes of violence were deleted, tales' length was reduced, vulgar expressions were omitted from narrators' repertoire. That was not the case for many tales from Karpathos, which was unfortunate for children audiences, having to seek foreign translated "proper" tales; for folklorists, however, it was a blessing, as many tales could still be found and recorded close to their original form.

Vulgar tales are hard to record: narrators tend to withhold them. As a result, many valuable narratives are lost.

If by joking, greater truths are revealed, than vulgar narratives could perhaps confess our inner desires, the ones that formal language finds hard to express. If that is the case, then their study could lead to a better understanding of human relations.